

2009

Biedt genreverschil perspectief?

Een corpusonderzoek naar afwijkende gebruikgevallen van de voorwaartse causale connectieven *daardoor*, *daarom* en *dus*.

Richelle Boon
Scriptie
Master Communicatiestudies
1^e beoordelaar: dr. N.M. Stukker
2^e beoordelaar: prof. dr. T.J.M. Sanders
15 juni 2009

Inhoudsopgave

1.	Inleiding.....	5
2.	Theoretisch kader.....	8
2.1	Subjectiviteit in daardoor, daarom en dus.....	8
2.2	Onverklaarbaar door subjectiviteit.....	10
2.3	Perspectief.....	13
2.4	Teksttypen.....	16
3.	Vraagstelling en hypothese.....	18
4.	Methode.....	20
4.1	Subjectiviteit in tekstgenres.....	20
4.2	Subjectiviteit in coherentierelaties.....	21
4.2.1	Modaliteit van het tweede segment.....	22
4.2.2	Type relatie.....	22
4.2.3	Linguïstische realisatie van de SOC.....	23
4.2.4	Vertelstijl.....	24
5.	Materiaal.....	28
6.	Resultaten.....	29
6.1	Evaluatie van het analysemodel.....	29
6.2	Spreiding van de causale connectieven over de teksttypen.....	31
6.3	Spreiding van subjectiviteitskenmerken over teksttypen.....	31
6.3.1	Modaliteit.....	31
6.3.2	Relatietype.....	31
6.3.3	Linguïstische realisatie van de SOC.....	32
6.3.4	Vertelstijl.....	32
6.3.5	Samenvatting.....	33
6.4	Spreiding van subjectiviteitskenmerken in connectieven over teksttypen.....	33
6.4.1	Modaliteit.....	33
6.4.2	Relatietype.....	34
6.4.3	Linguïstische realisatie van de SOC.....	35
6.4.4	Vertelstijl.....	36
6.4.5	Samenvatting.....	37
6.5	Subjectiviteitskenmerken van non-prototypische gevallen.....	38
7.	Discussie.....	41
7.1	Conclusie.....	41
7.2	Opvallende resultaten.....	45
7.2.1	<i>Dus</i> zonder oordeel.....	45
7.2.2	<i>Daardoor</i> in een epistemische context.....	46
7.2.3	Realisatie van de SOC in 3 ^e persoon.....	47
7.3	Vervolgonderzoek.....	47

Literatuur.....	48
Bijlagen.....	51
Bijlage I Geanalyseerde tekstfragmenten.....	51
Bijlage II Codeboek.....	75
Bijlage III Analyses	76

1. Inleiding

Een cruciale eigenschap van discourse is dat het coherent is. Een belangrijk type van coherentie is causaliteit: mensen kunnen zinnen met elkaar verbinden door middel van een bepaald soort causale relatie. In dit onderzoek richt ik me op connectieven: voegwoorden of voegwoordelijke bijwoorden die worden gebruikt om betekenisrelaties tussen zinnen in een tekst expliciet te maken (Stukker, 2005). Een taalgebruiker selecteert een bepaald causaal connectief om een causale verbinding tussen twee uitingen te maken. Onderzoekers gaan ervan uit dat verschillende causale connectieven, verschillende betekenissen communiceren, zoals een content relatie of epistemische relatie (Sweetser, 1990). Connectieven hebben daarom een categoriseringsfunctie: wanneer een taalgebruiker een van de connectieven selecteert om te gebruiken, wijst de spreker de causale relatie die uitgedrukt is toe aan een specifiek conceptueel *type* van causaliteit (Stukker & Sanders, 2008: 2). Deze categorieën zullen met de volgende voorbeelden van de drie causale connectieven *daardoor*, *daarom* en *dus* verduidelijkt worden.

- (1) Hij was nog nooit in aanraking gekomen met de Spaanse taal. Daardoor kon hij geen Spaans spreken.
- (2) Peter spreekt slecht Spaans. Daarom neemt hij lessen Spaans.
- (3) Hij woont in Spanje. Dus spreekt Peter Spaans.

De betekenis en het gebruik van connectieven wordt toegeschreven aan het concept subjectiviteit (Stukker et al., 2008: 1303). Dit concept beschrijft de mate waarin de spreker deel uitmaakt van de betekenis van de linguïstische expressie (Pit, 2003: 96). *Daardoor* wordt prototypisch gebruikt in objectieve, non-volitionele causale relaties (Stukker, 2005). Dit zijn relaties die gebaseerd zijn op situaties die in de observeerbare wereld gebeuren, waarbij geen mens invloed op heeft. *Daarom* wordt prototypisch gebruikt in een objectieve context waarbij er sprake is van intentionele causaliteit. Dit houdt in dat een intentionele actie uitgevoerd is in de echte wereld, zoals het nemen van lessen Spaans (2). En ten slotte wordt *dus* prototypisch gebruikt voor het markeren van een subjectieve, epistemische causale relaties¹. De spreker legt naar aanleiding van een situatie een conclusie. Deze conclusie presenteert hij als gevolg. De spreker concludeert namelijk in (3) dat Peter Spaans spreekt op basis van feit dat hij in Spanje woont.

Deze hypothese over de categorisering van connectieven op basis van het subjectiviteitsprincipe is in verschillende onderzoeken getoetst (Pander Maat & Sanders, 1995; Pander Maat & Degand, 2001; Pit, 2003; Stukker, 2005). Uit deze onderzoeken bleek dat de meerderheid van de contexten van de connectieven inderdaad deze conceptuele categorieën reflecteren. Echter, een

¹ Dus wordt ook prototypisch gebruikt voor *speech act* relaties; relaties waarmee een handeling wordt uitgevoerd. Ik verwacht dat deze relaties niet tot nauwelijks in geschreven taal voorkomen. Daarom heb ik ervoor gekozen om deze relatie niet in dit onderzoek te behandelen.

aantal gevallen paste niet in deze categorisatie. Zo blijkt dat de connectieven zich ook in contexten van andere connectieven kunnen bevinden. Een voorbeeld hiervan is een *dus* in een *daarom*-context, zoals in het volgende voorbeeld:

(4) Het was extreem koud. Dus zochten we een cafe op.

Dit gebruik van *dus* in een volitionele context is grammaticaal niet fout. Het komt alleen niet overeen met de categorie waarin *dus* normaal gesproken in voorkomt, namelijk in epistemische relaties. Maar wat gebeurt er precies in deze volitionele relatie? En betekent dit dat de subjectiviteitshypothese verworpen moet worden of is er iets anders aan de hand?

Voor de verklaring van deze afwijkende gevallen is de subjectieve construal theorie voorgesteld. Dit houdt in dat dezelfde causale relatie in realiteit verschillend gecategoriseerd kan worden door verschillende sprekers, door hun beeld van de situatie of hun retorische doelen (Stukkers & Sanders, 2009: 5). Een spreker kan bijvoorbeeld zijn verantwoordelijkheid voor een bepaalde actie naar de achtergrond willen drukken.

Onderzoekers grijpen regelmatig terug naar de context waarin een connectief zich bevindt (onder meer Pit, 2003; Stukker & Sanders, 2009). Zo blijkt dat bepaalde connectieven op een afwijkende manier worden gebruikt bij sommige genres om identificatie met personages tot stand te brengen of soms wil de schrijver zijn verantwoordelijkheid voor de gelegde relatie naar de achtergrond drukken. Dit

Een belangrijk aspect van een context is het communicatieve doel. Verschillende onderzoeken hebben aangetoond dat het communicatieve doel van een tekst het connectiefgebruik beïnvloedt. Zo blijkt uit Sanders (1997) dat objectieve teksten veel objectieve relaties bevatten en dat bij persuasieve teksten de subjectieve relaties overheersen. Pit (2003) liet zien dat de spreiding van de connectieven doordat, omdat en want over subjectiviteitscategorien verschilt per teksttype. Dit onderzoek is gebaseerd op het idee dat een verschil in communicatief doel een verschil in taalgebruik kan veroorzaken. Specifieker: de hypothese is dat het afwijkende gedrag van connectiefgebruik door het communicatieve doel van een tekst te verklaren is. Om een verschil in communicatief doel te operationaliseren, zijn twee verschillende typen teksten met elkaar vergeleken: een corpus van nieuwsberichten en een corpus van reportages.

De vraagstelling van dit onderzoek luidt:

In hoeverre zijn afwijkende gebruikgevallen van connectieven te verklaren aan de hand van de communicatieve context van de teksten waarin de connectieven zich bevinden?

Eerst zal in hoofdstuk 2 het theoretisch kader waarin deze vraagstelling bevindt, geschetst worden. Hierin zijn concepten als subjectiviteit, perspectief en genres verder uitgewerkt. Daarna zijn in

hoofdstuk 3 de hypothese uitgewerkt. Daarna volgt in hoofdstuk 4 de beschrijving van de methode en de uitwerking van de variabelen. In hoofdstuk 5 wordt het materiaal dat gebruikt is voor dit onderzoek beschreven. In hoofdstuk 6 worden de resultaten besproken. Eerst zal het analysemodel geëvalueerd worden, dan wordt de spreiding van de connectieven over de twee teksttypen gegeven en vervolgens worden de analyses getoetst. Daarna volgt een interpretatie van de resultaten. In hoofdstuk 7 zullen de conclusies en opvallende resultaten nader besproken worden waarna een aantal aanbevelingen voor vervolgonderzoek worden gedaan.

2. Theoretisch kader

2.1 Subjectiviteit in *daardoor*, *daarom* en *dus*

Causale connectieven worden gebruikt om causaliteit te markeren in de tekst en de tekstsegmenten te relateren tot een coherent geheel (Stukker et al. ingediend: 1). Linguïsten en psycholinguïsten zijn het met elkaar eens dat connectieven de functie hebben om een bepaald soort relatie tussen twee segmenten aan te duiden. Het connectief *daarom* in voorbeeld (5) signaleert dat de situatie die genoemd is in het eerste segment (S1) de oorzaak is van het gevolg dat in het tweede segment (S2) is genoemd.

(5) Het was koud, daarom droeg Peter een trui.

Als taalgebruikers twee segmenten op een causale manier met elkaar willen relateren, dan kunnen ze connectieven gebruiken zoals *want*, *omdat*, *dus*, *daarom*, *doordat*. In dit onderzoek richt ik me op voorwaartse connectieven. Dit houdt in dat de presentatie gelijk is aan de volgorde in de werkelijkheid: de oorzaak vooraf aan het gevolg. ‘Dat het koud was’ (S1) was de oorzaak voor het gevolg dat ‘Peter een trui droeg’ (S2). De drie connectieven *dus*, *daarom* en *daardoor* staan centraal in dit onderzoek. Alle drie de connectieven uiteten causaliteit in een voorwaartse manier. Deze connectieven zijn de meest frequent gebruikte connectieven van dit soort (Uit Den Bogaart, 1975 in Pander Maat & Sanders, 2001: 249).

Maar wat beïnvloedt de keuze van een taalgebruiker om wel het ene maar niet het andere connectief te gebruiken in een bepaalde context? Zoals in de inleiding al besproken is, lijkt het erop dat taalgebruikers bij de selectie van een van de connectieven, de causale relatie een specifiek conceptueel type van causaliteit toeschrijven. Maar welk concept zorgt ervoor dat een taalgebruiker een bepaald connectief gebruikt?

De verschillen in betekenis en gebruik worden uitgedrukt aan de hand van het concept subjectiviteit (Pander Maat & Sanders, 2000; 2001; Pander Maat & Degand, 2001; Pit, 2003; Degand & Pander Maat, 2003; Stukker, 2005). Hierbij gaat het om de zelfexpressie van de spreker: de mate waarin de spreker deel uit maakt van de betekenis van de linguïstische expressie (Pit, 2003). Vergelijk bijvoorbeeld ‘Dit boek is geschreven door Hosseini’ met ‘Ik vind het een mooi boek’. In het eerste fragment is de spreker niet betrokken is bij de betekenis van de uiting. Met de fysische processen kan de spreker zich niet identificeren De persoon Hosseini heeft het boek geschreven, daar stond de spreker helemaal buiten. In het tweede fragment is er juist sprake van een grote mate van zelfexpressie, omdat de spreker aangeeft wat zijn gevoel is ten opzichte van het boek. De verbinding tussen argument en conclusie heeft de spreker zelf gemaakt.

Het wel of niet aanwezig zijn van deze zelfexpressie is de belangrijkste dimensie voor de distributie van de connectieven *daardoor*, *daarom* en *dus* (Pander Maat & Sanders, 2000, 2001; Pander Maat & Degand, 2001; Pit, 2003; Stukker, 2005 in Stukker & Sanders, 2009). De mate van zelfexpressie van de spreker kan geanalyseerd worden met behulp van een Subject of Consciousness (SOC, Langacker, 1990). Pander Maat en Sanders (2000: 59) definiëren de SOC als: het subject, de spreker of de persoon in de discourse, die de oorzaak is voor de propositionele inhoud en de vorm van de uiting. Voor causale relaties houdt dit in dat de SOC gedefinieerd is als de persoon wiens intentionele gedrag wordt gezien als de ware bron van de causale relatie. Met andere woorden, diegene die verantwoordelijk is voor de causale relatie. Subjectiviteit in causale relaties wordt gedefinieerd als de conceptuele afstand tussen de spreker en de SOC die verantwoordelijk is voor de causale relatie. Hoe korter de afstand tussen de twee, hoe subjectiever de causale relatie is (Pander Maat & Sanders, 2000; Pander Maat & Degand, 2001; Pit, 2003).

Epistemische relaties zijn de meest subjectieve relaties. Meestal worden deze relaties gemarkeerd met het connectief *dus*. Deze relaties laten de redeneerrelatie zien die de spreker SOC legt. De conclusie van de SOC wordt gepresenteerd als het causale gevolg. Dit is een maximaal subjectieve relatie, omdat de SOC meestal de spreker zelf is. Doordat de afstand tussen de spreker en de SOC dus minimaal is, wordt de uiting maximaal subjectief. In voorbeeld (6) is zo'n redeneerrelatie te zien, waarbij de SOC door het feit dat mensen buiten mutsen dragen, de conclusie trekt dat het koud is buiten.

(6) Er lopen buiten mensen op straat die een muts dragen dus het zal wel koud zijn.

Waar *dus* gebruikt wordt voor redeneerrelaties, worden *daarom* en *daardoor* meestal gebruikt in contexten waarbij de causale relatie tussen twee situaties in de observeerbare wereld wordt gelegd. In deze gevallen wordt de relatie gerapporteerd door de spreker, maar deze is niet per definitie de SOC (Stukker et al., 2008). Zo kan een spreker bijvoorbeeld rapporteren over Paul in 'Dat interesseerde Paul wel, daarom ging hij geneeskunde studeren.', terwijl de SOC niet de spreker is. In dit voorbeeld is de genoemde Paul de SOC, omdat hij degene is die verantwoordelijk is voor de relatie. De afstand tussen de spreker en de SOC is hierbij relatief groot en daarom zijn dit objectieve causale relaties.

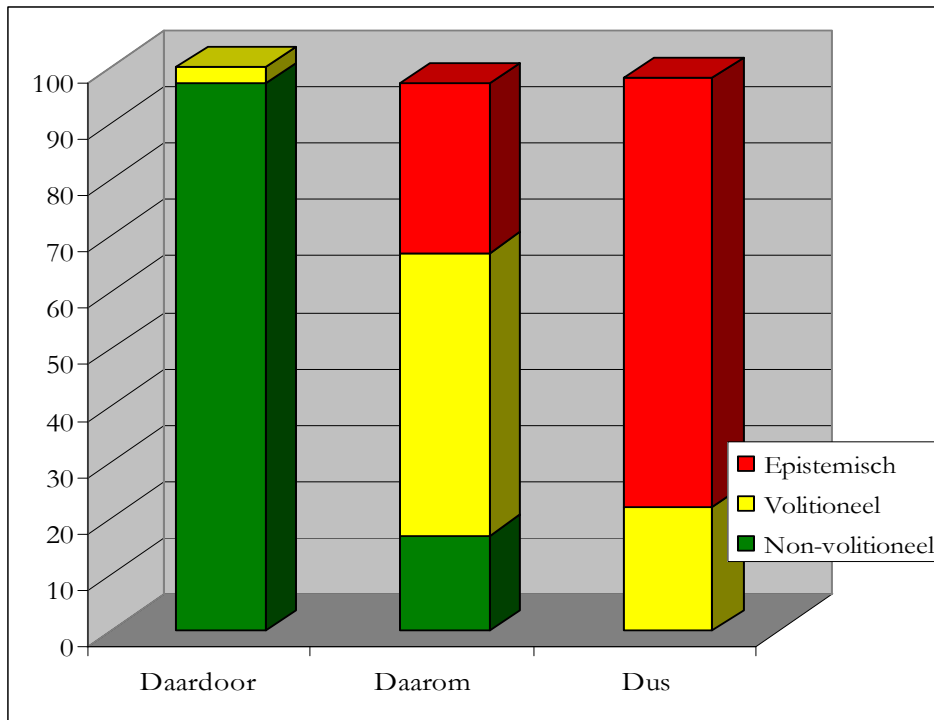
Er zijn twee soorten objectieve relaties. Ten eerste de volitionele causale relaties die doorgaans gemarkeerd worden met *daarom*. In deze relaties is sprake van een SOC, te weten de handelende persoon. Voorbeeld (7) geeft een volitionele relatie aan tussen het warme weer en Jan die besluit in het zwembad te springen. Ten tweede zijn er de non-volitionele causale relaties die doorgaans gemarkeerd worden door *daardoor*. Bij deze relaties is er geen sprake van een SOC doordat dit relaties zijn waarbij twee situaties in de wereld beschreven worden waar geen menselijke interventie aan te pas komt. Zie voorbeeld (8) waarbij de ene situatie in de werkelijke wereld leidt tot een andere situatie.

(7) Jan had het warm. Daarom sprong hij in het zwembad.

(8) Het is 10 graden onder nul. Daardoor is de vijver bevroren.

2.2 Onverklaarbaar door subjectiviteit

Corpusstudies laten zien dat de Nederlandse connectieven *daardoor*, *daarom* en *dus* in de meeste gevallen in het patroon van categorieën, dat in paragraaf 2.1 besproken is, vallen. Echter, zoals in de inleiding al aangegeven is, niet alle gevallen van connectiefgebruik zijn prototypisch. Hiermee worden gevallen bedoeld waarbij *dus* niet in een epistemische context voorkomt, *daarom* niet in een volitionele context voorkomt en *daardoor* niet in een non-volitionele context voorkomt (zie Stukker & Sanders, 2009). In figuur 1, die gebaseerd is op een krantencorpus met allerlei soorten teksttypen, wordt het gebruik van de verschillende connectieven over de verschillende relatietypen zichtbaar.

Figuur 1. Distributie van *daardoor*, *daarom* en *dus* over de verschillende categorieën van causale relaties: epistemisch, content volitioneel en content non-volitioneel (N=100; Stukker, 2005).

In figuur 1 wordt zichtbaar dat niet alle gevallen van connectiefgebruik prototypisch zijn. De verschillende connectieven kunnen in andere categorieën voorkomen: *daardoor* in epistemische en volitionele relaties, *daarom* in non-volitionele en epistemische relaties en *dus* in volitionele relaties. Om dit te illustreren: voorbeeld (9) en voorbeeld (10) en (11) uit Stukker et al. (2008, 1305):

(9) (Een student nadat hij 's nachts een raam had ingeslagen om zijn huis binnen te komen)
De voordeur was al op het nachtslot en de zijdeur ook. Daardoor moest ik wel een raampje inslaan.

(10) (De eerste zin van een review van het boek 'Amsterdamse vogelgeschiedenis')
Nederland verstedelijkt. Daarom is het niet vreemd dat ook de stadse natuur steeds vaker aandacht krijgt van natuurvorsers.

(11)(Bijstanders die te hulp schieten bij de brand in een Volendamse kroeg.)
"Ik woon vlakbij, dus ik ben brandwonden crème gaan halen."

Fragment (9) bevat een epistemische relatie. Deze relatie is echter gemarkeerd met *daardoor* waarbij de spreker de relatie in een non-volitionele categorie probeert te plaatsen. Toch is duidelijk dat dit een epistemische context is: de situatie dat de deuren op het nachtslot zaten leidt tot de conclusie van de spreker dat hij niet anders kon dan het raampje inslaan. Ook Fragment (10) is een epistemische relatie, maar dan gemarkeerd met het connectief *daarom*. De situatie dat 'Nederland verstedelijkt' dient als argument voor de conclusie dat 'het niet vreemd is dat de stadse natuur steeds vaker aandacht krijg van natuurvorsers'. Dit is een typische context voor het connectief *dus*, maar in deze uiting is het gemarkeerd met *daarom*.

En in fragment (10) gebeurt het precies omgekeerd: er is sprake van een volitionele relatie. De situatie dat de persoon vlakbij woont, leidt tot de handeling dat de persoon brandwonden crème gaat halen. Er is dus sprake van een volitionele context, maar toch is er gebruik gemaakt van het connectief *dus* in plaats van *daarom*.

Als verklaring voor dit non-prototypisch gebruik van connectieven is de subjectieve construal-theorie voorgesteld. Dit houdt in dat dezelfde causale relatie in realiteit verschillend gecategoriseerd kan worden door verschillende sprekers, door hun beeld van de situatie of hun retorische doelen (Stukkers & Sanders, 2009: 5).

Een belangrijke basis voor de construal is het onderscheid tussen *figure/ground* (Verhagen, 2006: 50). Het *figure/ground*-contrast is afkomstig uit de Gestalt psychologie. Tijdens visuele perceptie kan een element van wat gezien wordt alle aandacht krijgen. Dit is de *figure*. Het wordt gezien als een belangrijk element naast de rest wat in het beeld zichtbaar is, de *ground*. Verhagen stelt dat dit niet alleen zichtbaar is in visuele perceptie maar ook in grammatica. Hij maakt hierbij een vergelijking tussen: "X ligt boven Y" en "Y ligt onder X". In het eerste voorbeeld wordt de focus op de X gelegd, in dit geval dus de *figure*, terwijl in het tweede voorbeeld de Y juist de *figure* is en de X de *ground*.

Waarom is dit belangrijk voor dit onderzoek? Een spreker roept met zijn formuleringskeuze een bepaald beeld van de werkelijkheid op dat hem goed uitkomt. Hij zal het ene naar de voorgrond

willen brengen (de *figure*) en het andere juist naar de achtergrond willen brengen (de *ground*). Op deze manier presenteert hij zijn eigen ‘construal’ van de situatie.

Verhagen (2004) laat dit zien aan de hand van een voorbeeld met de werkwoorden *doen* en *laten*. Hij stelt dat causale constructies met *laten* gebeurtenissen markeren die indirect zijn en dat causale constructies met *doen* juist directe causaliteit markeren tussen de veroorzaker van de actie en het effect (2004: 168). Bij voorbeeld (12) is er sprake van indirecte causaliteit, omdat zwaartekracht zorgt voor het daadwerkelijk ‘doen’ weglopen van het water. Vergelijk hiermee voorbeeld (13), waarbij sprake is van directe causaliteit.

(12) Ze liet het badwater weglopen. (Verhagen, 2004: 167)

(13) De felle zon deed de temperatuur snel oplopen (Verhagen, 2004: 168)

Als Verhagen voorbeelden over euthanasie aanhaalt, wordt het *figure/ground*-contrast zichtbaar. ‘Iemand laten sterven’ klinkt anders dan ‘iemand doen sterven’. In de eerste zin wordt de indirecte causaliteit benadrukt: een patiënt wordt niet behandeld wat leidt tot het overlijden. In de tweede zin wordt juist de directe causaliteit benadrukt: er wordt een behandeling aan de persoon gegeven die er direct voor zorgt dat de patiënt overlijdt (Verhagen, 2004: 170). Een tegenstander van euthanasie zal in dit geval het werkwoord *doen* gebruiken, omdat het de dokter als directe oorzaak construeert en hiermee de verantwoordelijkheid van de dokter vergroot (Verhagen, 2004: 172). Door een bepaalde formuleringskeuze roept de spreker dus een beeld van de werkelijkheid op dat in zijn argument beter uitkomt.

Aan de hand van fragment (9) uit deze paragraaf kan de relatie tussen construal-theorie en het gebruik van connectieven uitgelegd worden. De student die zijn raam heeft ingeslagen gebruikt het connectief *daardoor* in een epistemische relatie. Hij legde zelf de conclusie dat hij het raam moest inslaan. Door het connectief *daardoor* te gebruiken probeert hij zijn verantwoordelijkheid naar de achtergrond te brengen en zo construeert hij dus zijn eigen situatie.

Stukker & Sanders (2009: 5) verwachten dat als connectieven niet prototypisch gebruikt zijn, de connectieven elementen uit hun prototypische context importeren in de context waarin ze dan staan. Dit patroon is ook in andere onderzoeken gevonden (Stukker et al., 2008; Stukker et al., ingediend). Zo lijken de volitionele contexten die met *dus* gemarkeerd zijn, vaak subjectiever van aard dan de volitionele contexten die met *daarom* gemarkeerd zijn. Ze bevatten een ‘actor’ die vaker dichtbij de spreker staat dan in de *daarom*-gemarkeerde gevallen (Pander Maat & Sanders, 2000; Pander Maat & Degand, 2001 in Stukker & Sanders, 2009). Zie fragment (10) ter illustratie.

Bovendien stellen Pander Maat & Sanders (2000) dat volitionele causale relaties die met *dus* gemarkeerd zijn vaker een personageperspectief bevatten dan de volitionele causale relaties die met *daarom* gemarkeerd zijn. Een voorbeeld dat ze hierbij geven is (14):

(14) (geschiedenis van een beroemde dichter)

Ze had al eens een paar gedichten naar *Maatstaf* gestuurd, en daarover was hij laaiend enthousiast geweest – vond haar poëzie meteen af. Dus hij schreef haar meteen of ze nog meer had en dat werd toen die bundel.

In dit voorbeeld is te zien dat de ‘hij’ evalueert (in S1) en daarop reageert met een handeling (in S2). Doordat deze relatie is gemarkeerd met *dus* lijkt het of de schrijver de lezer een kijkje geeft in het hoofd van de ‘hij’. Subjectiviteit kan dus van andere mensen komen dan de schrijver of spreker zelf. Het gaat hier om perspectief. Hierover zal het in de volgende paragraaf gaan.

2.3 Perspectief

Het feit dat subjectiviteit van verschillende bronnen afkomstig kan zijn, lijkt een cruciale rol te spelen in de verklaring van verschillende niet-typische gebruikspatronen van connectieven (Pander Maat & Sanders, 2000; Stukker & Sanders, 2009). Als subjectiviteit van een andere bron dan de schrijver afkomstig is, kan er gesproken worden van perspectivering.

Perspectivering treedt op wanneer het perspectief van een personage geconceptualiseerd is in de talige inhoud van een uiting (Pit, 2006). Er is dan een verschil tussen de persoon die het verhaal vertelt en de persoon die het verhaal meemaakt of ziet. Dit gebeurt veel in narratieve teksten. Narratieve teksten zijn verhalende teksten, zoals een sprookje of een reportage. Er komen vaak personages in voor. De auteur kan een personage binnen een narratieve tekst een ‘stem’ geven en de situatie van zijn oogpunt op verschillende manieren beschrijven. Hiervoor zijn volgens Sanders & Redeker (1996) vier mogelijkheden: direct, vrij indirect, indirect en impliciet. Een aantal voorbeelden ter verduidelijking (Sanders & Redeker, 1996: 294):

(15) Volgens de woordvoerder was de man “duidelijk aan het vluchten voor de politie.”

(16) Ze hoorden ook schoten, maar wisten niks anders, zeiden ze.

(17) Hij hoorde iets en draaide zich om. De drie Engelsmannen waren er weer. Konden ze echt wel toeristen zijn? Nee, echt niet! Ze zagen er te sjofel uit.

(18) De politie verloor het spoor van de auto met het ontvoerde meisje. Iets later in de bossen zag een politiemans een man die een meisje bij zich had. De ontvoerder had haar in een dichtbijzijnde straat vrijgelaten.

Alle vier de voorbeelden bevatten het subjectieve gezichtspunt van een van de personages in de discours, maar de mate van perspectivering verschilt. De voorbeelden verschillen in de distributie van

de verantwoordelijkheid van de schrijver en het personage, voor het verwoorden en de inhoud van het oogpunt van het personage (Sanders & Redeker, 1996). In de directe wijze (direct mode), het citaat, van (15) neemt de schrijver afstand van de exacte verwoording door het gezegde in een citaat te verwerken. Zowel de verwoording als de inhoud van de informatie wordt aan de geciteerde spreker overgelaten.

In (16) wordt een indirecte rede (indirect mode) van representatie gebruikt door middel van een inbedding met ‘zeiden ze’. Dit zorgt ervoor dat de schrijver de verwoording bepaalt, maar de personages de inhoud. Een voorbeeld van vrije indirecte rede (free indirect mode) is fragment (17) waarbij de schrijver en het subject samen verantwoordelijk zijn voor de verwoording van de uiting. De inhoud van de uiting valt onder de verantwoordelijkheid van het personage. De gedachten van een personage worden weergegeven zonder een inbedding. Tot slot in fragment (18) wordt duidelijk dat de verteller zowel de verwoording als de inhoud definieert, omdat de woorden en de gedachten van het personage volledig uit het fragment zijn. In paragraaf 4.4 zal hier dieper op in gegaan worden. De verdeling in verantwoordelijkheid voor verwoording en inhoud van een uiting laat hun tabel zien:

Tabel 1. Verschillende typen van perspectief en de verantwoordelijke daarvoor (Sanders & Redeker, 1996: 295)

<i>Type perspectief</i>	<i>Verantwoordelijkheid...</i>	
	<i>voor verwoording</i>	<i>voor de inhoud</i>
Directe wijze	personage	personage
Indirecte wijze	Schrijver	personage
Vrije indirecte wijze	schrijver en personage	personage
Impliciet perspectief	schrijver	schrijver

Verschillende onderzoekers hebben gesuggereerd dat het niet prototypische gebruik van causale connectieven mogelijk door perspectief verklaard kan worden. Stukker et al. (2008: 1305) geven bijvoorbeeld het fragment op de volgende pagina:

(19) (Brief over het verlagen van de leeftijdsgrens voor adoptie in Nederland) Het is allemaal heel goed te begrijpen dat de realistische adoptieouders, na de wachttijd van vele jaren, hun kindje zo snel mogelijk willen hebben. Dus kiezen ze voor een kindje uit China of een ander ‘snel’ land.

In dit fragment wordt *dus* in een *daarom*-context gebruikt, namelijk een volitionele context. Er is sprake van een continuerend sprekersperspectief. De causale relatie wordt gerapporteerd vanuit het perspectief van ‘ze’. Talige signalen die deze interpretatie veroorzaken zijn perspectiefmarkeerders in het oorzaak-segment (het eerste segment). De perspectief markeerders in dit segment zijn het evaluatieve element ‘zo snel mogelijk’ en het mental state werkwoord ‘willen’ die allebei aan de SOC ‘ze’ toegewezen worden. Omdat het perspectief dat uit het eerste segment naar voren kwam, in het tweede segment niet ‘gestopt wordt’, blijft de lezer meegaan in hetzelfde perspectief (Stukker et al.

(2008: 1305). Volitioneel-causale relaties die met *dus* gemarkeerd zijn bevatten vaker een continuerend spreker perspectief dan relaties die met *daarom* gemarkeerd zijn (Stukker et al., 2008).

Fragment (20), dat ook al in paragraaf 2.2 behandeld is als afwijkend connectiefgebruik, is een voorbeeld van een epistemische relatie die met *daarom* gemarkeerd is (Stukker et al., 2008: 1305). De situatie dat Nederland verstedelijkt, dient als argument voor de conclusie dat ‘het daarom niet vreemd is dat ook de stadse natuur steeds vaker aandacht krijgt van natuurvorsers’. Er is dus sprake van een impliciete spreker SOC.

(20) Nederland verstedelijkt. Daarom is het niet vreemd dat ook de stadse natuur steeds vaker aandacht krijgt van natuurvorsers.

Corpusgegevens suggereren dat als *daarom* gebruikt is in epistemische causale contexten, de spreker zijn of haar rol als SOC als conclusie-legger in de causale relatie naar de achtergrond wil drukken (Stukker et al., 2008: 1305). Stukker et al. stellen dat een epistemische relatie die met *daarom* is gemarkeerd verschilt van een epistemische relatie die met *dus* is gemarkeerd in de mate van performativiteit. De conclusies in *dus* gemarkeerde relaties bevatten namelijk altijd nieuwe informatie, terwijl de conclusies in de met *daarom* gemarkeerde relaties informatie bevatten die in de context beschikbaar is of het gaat om conclusies die niet aanvechtbaar zijn. Fragment (20) is een voorbeeld van dit laatste type. De beoordelaar van het boek citeert de auteur van het boek en daarom is zij niet verantwoordelijk voor de conclusie die in het tweede segment gemaakt wordt. *Daarom* signaleert in dit geval dat de spreker niet als de SOC van deze causale relatie geconstrueerd moet worden. (Stukker et al., 2008: 1305)

Het afwijkende gebruik van *daarom* kunnen we dus vaak begrijpen aan de hand van de retorische bedoelingen van de spreker en dus de construal theorie: de spreker wil de verantwoordelijkheid voor de relatie niet nemen en geeft met *daarom* aan dat het niet aanvechtbaar is omdat het vanuit het perspectief van iemand anders is.

Tot slot een voorbeeld van *daardoor* (uit Stukker et al. ingediend: 22) dat mogelijk door perspectivering verklaard kan worden. Wie is in fragment (21) verantwoordelijk voor de relatie?

(21) De Chinezen krijgen dit jaar veel meer vrije dagen. De regering hoopt dat de bevolking daardoor meer spaargeld gaat uitgeven om de groei van de economie op pijl te houden.

‘De bevolking’ is ambigu als het om het SOC-zijn gaat. Aan de ene kant is ‘uitgeven’ inherent aan intentionaliteit en zou ‘de bevolking’ dus een handeling-SOC voorstellen. Maar aan de andere kant is ‘uitgeven’ gepresenteerd als een systematisch patroon. Het toewijzen van meer vrije dagen wordt in de uiting voorgesteld als een sociale wet: ‘vakantiedagen worden al winkelend doorgebracht’. Een linguïstische indicatie ten gunste van een non-volitionele interpretatie is dat de causale relatie sterk

gepresenteerd wordt vanuit het perspectief van de Chinese overheid. Ondanks dat een ‘normaal’ intentionele interpretatie van de situatie denkbaar is op een conceptueel niveau (‘Chinese mensen beschouwen meer vakantiedagen als een reden om vaker te gaan winkelen’), zorgt de verwoording toch voor een interpretatie vanuit het perspectief van de overheid. (Stukker et al., ingediend: 23)

Veel onderzoeken op dit gebied hebben zich gericht op narratieve fictie, zoals Pit (2003) in haar onderzoek naar onder andere literaire teksten. Hierbij heeft het perspectief voornamelijk een dramatiserende functie door de lezer aan te moedigen om het gezegde vanuit het oogpunt van de personages in het verhaal te zien. Een open vraag is of het ook een rol speelt in andere tekstsoorten. In reportages komt het mogelijk ook voor. Deze tekstsoort valt niet onder fictie teksten, maar wel onder narratieve teksten. Hier wordt in de volgende subparagraaf dieper op in gegaan.

2.4 Teksttypen

Biber & Conrad stellen dat een beschrijving van een bepaalde linguïstische eigenschap niet geldt voor de taal als geheel (2001: 176). Er is altijd een onderscheid tussen verschillende teksttypen. Eigenschappen van een context fluctueren over verschillende ‘registers’. Zij gebruiken de term register als algemene term voor elke variëteit die voortkomt uit situationele eigenschappen en doelen van de schrijver (175). Zo kan, zo stellen zij, een sterk patroon voorkomen in het ene register terwijl het patroon in andere registers alleen maar een zwak patroon laat zien (176). Dit houdt in dat als een bepaalde linguïstische eigenschap in tekstsoort A wordt gevonden, deze eigenschap niet tot nauwelijks terug komt in tekstsoort B.

Zij laten dit zien aan de hand van een grammaticale en een lexicale analyse. Zo rapporteren Biber & Conrad over het gebruik van synoniemen van *vrij* (*pretty, relatively, fairly, slightly*). Uit de analyses bleek dat in conversaties altijd het woord *pretty* wordt gebruikt en in academische teksten dit woord niet voorkomt, maar vaker woorden als *relatively, rather, fairly* en *slightly*. Ook lieten zij zien dat het woord ‘that’ in ‘I hope that I’m not embarrassing you’ voornamelijk in academische taal voorkomt, terwijl in conversatietaal de zinnen juist meestal zonder that voorkomen.

Dit onderscheid tussen verschillende teksttypen geldt ook voor coherentierelaties. Spooren, Bekker & Noordman (2001) rapporteren van een neiging tot iconiteit in narratieve teksten in vergelijking tot informatieve teksten. Iconiteit houdt in dat gebeurtenissen worden verteld in de volgorde waarin ze in de werkelijkheid hebben plaatsgevonden. Dit beïnvloedt de hoeveelheid van voor- of achterwaartse connectieven. In narratieve teksten is er een grotere mate van iconiciteit wat ervoor zorgt dat er meer voorwaartse connectieven gebruikt worden, bijvoorbeeld in: “Hij ging naar huis dus ik wilde ook ineens weg van het feestje.”. In nieuwsberichten is de neiging tot iconiciteit lager dan in reportages. Dit zorgt ervoor dat er juist meer achterwaartse connectieven zijn, zoals in: “De bom was ontploft, omdat ze hem niet op tijd konden uitschakelen.”

Sanders (1997) laat zien dat teksten die gericht zijn op overtuiging meer subjectieve (pragmatische) coherentierelaties tussen de centrale tekstdelen bevatten, terwijl in teksten die gericht zijn op informeren de objectieve (semantische) coherentierelaties overheersen (Sanders, 1997). Informatieve en persuasieve teksten zijn met subjectiviteit verbonden, omdat informatieve teksten objectief zijn en persuasieve teksten subjectief. Genres zijn dus in te delen naar subjectiviteit.

Variatie in taalgebruik wordt in de literatuur dus gerelateerd aan context. Sanders (1997) heeft laten zien dat het type causale relatie varieert over verschillende genres. Connectieven markeren die coherentierelaties en het lijkt dus aannemelijk dat er variatie is tussen de context en het connectiefgebruik.

Daarnaast is gebleken dat onderzoekers die niet prototypisch gebruik van connectieven onderzoeken ook teruggrijpen naar de context. In fragment (22) is er sprake van een continuerend perspectief (zie ook paragraaf 2.3). Dit patroon komt voornamelijk voor in situaties waarbij de schrijver de lezer 'een kijkje in het hoofd' van de man probeert te geven.

(22) Hij had het huis in de fik gestoken. Had hij last van schuldgevoel? Nee. Dus liep hij door zonder om te kijken.

Perspectief speelt een actieve rol in reportages. Een reportage is namelijk het journalistiek verslag van een oor- oog- en reukgetuige. De tekst gaat over een duidelijk omschreven en afgebakend onderwerp dat van verschillende kanten wordt belicht (Kussendrager & Van der Lucht, 2002). Een ooggetuige van een schietpartij vertelt de situaties vanuit zijn of haar perspectief. In nieuwsberichten is dit patroon minder snel terug te vinden, omdat de inhoud van een bericht uit feiten dient te bestaan (Kussendrager & Van der Lucht, 2002).

De construal-theorie zal ook mogelijk vaker zichtbaar worden in reportages. In meer persuasieve teksten zoals reportages heeft de spreker juist wel baat bij het construeren van een situatie op een manier die voor hem gunstig is. In dit onderzoek ga ik de afwijkende gebruiksgevallen van de drie connectieven *daardoor*, *daarom* en *dus* toetsen aan de hand van twee verschillende corpora: een corpus bestaande uit reportages en een corpus bestaande uit nieuwsberichten.

3. Vraagstelling en hypothese

In paragraaf 2.1 heb ik laten zien dat de verschillen in de betekenis en het gebruik van de connectieven *daardoor*, *daarom* en *dus* worden uitgedrukt aan de hand van het concept subjectiviteit, wat leidt tot categorieën. In paragraaf 2.2 werd duidelijk dat niet alle gebruiksgevallen van deze connectieven in de subjectiviteitscategorieën passen en dat mogelijk het perspectief er iets mee te maken heeft (2.3). In 2.4 is gesproken over het onderscheid maken tussen tekstsoorten en de vraag of dit verschil kan leiden tot een verklaring van de afwijkende gebruiksgevallen van de drie connectieven. De voorafgaande paragrafen leiden tot de volgende onderzoeksvraag:

In hoeverre zijn afwijkende gebruiksgevallen van connectieven te verklaren aan de hand van de communicatieve context van de teksten waarin de connectieven zich bevinden?

Met de twee teksttypen, nieuwsberichten en reportages, worden in dit onderzoek de verschillende communicatieve contexten geoperationaliseerd. Een nieuwsbericht heeft tot doel het informeren over feiten en een reportage heeft tot doel zowel het informeren als amuseren door middel van feiten en de beschrijving van handelingen, beleveningen en emoties van een of meer personages in een tekst. Door het verschil in communicatief doel, verwacht ik dat er een variatie is in het connectiefgebruik. Nieuwsberichten zijn gebaseerd op feiten. Speculeren wat er in het hoofd van mensen gebeurt is geen controleerbaar feit en komt naar verwachting minder voor in het informatieve genre. Hierdoor wordt verwacht dat de connectieven in dit corpus prototypisch gebruikt worden omdat ze zich in een objectieve context bevinden waarbij de mate van subjectiviteit en perspectief laag is. Er wordt verwacht dat de subjectieve relaties die in nieuwsberichten voorkomen, niet afkomstig zijn van de schrijver maar van een personage. In het narratieve genre worden niet alleen maar feiten gerapporteerd, maar ook gevoelens en belevingen van mensen. Er wordt verwacht dat er meer perspectivering plaatsvindt, omdat onderwerpen van alle kanten belicht worden en er verschillende oor-, oog- en/of reukgetuige aan het woord komen. Hierdoor zal in plaats van de schrijver, ook een personage in de tekst de causale relatie tot stand kunnen hebben gebracht. Deze perspectivering zorgt mogelijk voor het afwijkende gedrag. Deze verwachtingen moeten eerst getoetst worden aan de hand van de hypothese die op de volgende pagina staat:

Hypothese:

Het communicatieve doel van een schrijver verklaart het afwijkende gebruik van connectieven.

Deze hypothese wordt op twee niveaus gemeten, namelijk het niveau van het teksttype, de tekst dus als geheel en op het niveau van de causale relatie, hoe een connectief voorkomt in een causale relatie. Het gaat dus om twee soorten contexten: de context van de tekst als geheel en de context waarin de specifieke causale relatie zich bevindt. In paragraaf 2.1 liet ik al zien dat er veel onderzoek gedaan is naar het locale niveau. Met dit onderzoek wordt hier een niveau aan toegevoegd door ook naar het teksttype te kijken. Op deze manier wordt onderzocht of er factoren buiten die causale relaties zijn die een rol spelen, namelijk het doel dat de schrijver heeft.

4. Methode

In dit hoofdstuk wordt de onderzoeksmethode besproken. In paragraaf 4.1 worden de twee tekstgenres die met elkaar vergeleken zijn, uitgewerkt. In paragraaf 4.2 en de subparagrafen wordt een aantal eigenschappen van de context waarin de connectieven zich bevinden genoemd, te weten: modaliteit van het eerste segment, het type relatie dat het connectief markeert, de linguïstische realisatie van de SOC en de vertelstijl. Op basis van deze eigenschappen, waarmee de concepten subjectiviteit en perspectief zijn geoperationaliseerd, zijn de corpora geanalyseerd.

4.1 Subjectiviteit in tekstgenres

De intentie van de schrijver, ook wel het doel van een tekst, bepaalt het personage van een tekst (Hoeken, 1998: 15). Het doel van het nieuwsbericht is de lezer goed, duidelijk en snel te informeren. Het nieuwsbericht geeft antwoord op de vragen wie, wat, waar, wanneer, waarom en hoe (wat is het nieuws? Wie veroorzaakt(e) het nieuws? Waar is het gebeurd? Wanneer is het gebeurd? Waarom is het zo gegaan? Hoe is het in zijn werk gegaan?). De inhoud van een bericht is feitelijk, duidelijk en nauwkeurig. Berichten zijn zo feitelijk en onpartijdig mogelijk. De schrijver van een bericht dient zich te beperken tot de (controleerbare) feiten (Kussendrager & Van der Lucht, 2002).

Bij de selectie van de teksten voor het nieuwsberichten corpus is met een aantal punten rekening gehouden om zo goed mogelijk neutrale nieuwsberichten te selecteren. Deze selectiecriteria zijn gebaseerd op Kussendrager & Van der Lucht (2002).

- Er moet sprake zijn van één onderwerp.
- De aanleiding van het schrijven van de tekst moet gekenmerkt zijn door een actuele gebeurtenis. Vaak staat dit vermeld in de eerste regels en kan het herkend worden aan een expliciete vermelding van de bron van het nieuws.
- Er moet sprake zijn van een feitelijke beschrijving en dus geen subjectieve oordelen van de schrijver. Oordelen van anderen vallen hier buiten, want dit kan wel objectief nieuws zijn.
- Er mag geen interview plaatsvinden van de schrijver met een ander persoon. Berichten met citaten zijn echter niet uitgesloten van het corpus, tenzij de innerlijke belevingswereld van een geïnterviewde wordt weergegeven. De schrijver van een bericht dient zich te beperken tot de (controleerbare) feiten en speculeren over wat er in het hoofd van mensen gebeurt valt niet in die categorie. Berichten met citaten die ter illustratie en verlevendiging van de inhoud dienen, óf die een onderdeel van het nieuwsfeit vormen, vallen wel binnen de corpusrichtlijnen.

Aan de criteria van Kussendrager & Van der Lucht is daarnaast nog een criterium toegevoegd betreffende de omvang van de teksten: alleen berichten van minimaal 10 regels lang.

Bij reportages ligt de nadruk op waarneming. Een reportage is het journalistiek verslag van een oor- oog- en reukgetuige over een duidelijk omschreven en afgebakend onderwerp dat van verschillende kanten wordt belicht. De reportage is dus behalve op eigen waarneming gebaseerd op research en gebruik van verschillende bronnen. Een goede reportage geeft de lezer het gevoel alsof hij er zelf bij is geweest (Kussendrager & Van der Lucht, 2002).

Reportages zijn subjectiever. Er komen verschillende mensen aan het woord die bepaalde kijk hebben op een gebeurtenis. Er is dus geen sprake van feitelijke berichtgeving zoals in nieuwsberichten. De schrijver van reportages reconstrueert situaties aan de hand van de verhalen van oor- oog- en/of reukgetuigen. Stukker et al. (2008) observeerden situaties waarbij er sprake was van een continuerend perspectief (zie paragraaf 2.3). Dit continuerende spreker perspectief lijkt te passen binnen het genre reportage, omdat daar de belevenissen, gevoelens en gedachtegangen van getuigen in wordt weergegeven.

De selectieprocedure is bij het corpus van reportages gebaseerd op de eigenschappen van reportages die aan de hand van Kussendrager & Van der Lucht (2002) in paragraaf 2.4 genoemd zijn. Bij de selectie van de teksten voor het reportagecorpus is rekening gehouden met de volgende criteria:

- Rapportages van belevenissen van schrijvers of personages
- Verslag van emoties, handelingen of belevenissen van één of meer oor- oog- of reukgetuigen.
- Het onderwerp van de tekst moet duidelijk omschreven en afgebakend zijn.
- Het onderwerp wordt in van één of meer kanten belicht.
- Het onderwerp van de tekst kan een gebeurtenis, ding en persoon zijn.

Aan de criteria van Kussendrager & Van der Lucht zijn daarnaast nog twee criteria toegevoegd:

- Er mag een maximum van 50% interviewtekst in het artikel staan.
- Alleen teksten van minimaal 500 woorden.

4.2 Subjectiviteit in coherentierelaties

Voor de operationalisatie van de begrippen subjectiviteit en perspectief ga ik een aantal eigenschappen van de context waarin het connectief zich bevindt analyseren, dat een indicatie is voor de mate van subjectiviteit. Sanders & Spooren (2008) en Stukker & Sanders (2009) stellen een analyseprocedure voor die bestaat uit het analyseren van elementen in de segmenten van de gemarkeerde relatie die geïnterpreteerd kunnen worden als indicatoren van subjectiviteit. Om een zo maximaal betrouwbare analysemethode te verkrijgen, zijn alle variabelen en categorieën verbonden aan observeerbare linguïstische elementen.

In dit onderzoek is een analyse van het tweede segment (S2) uitgevoerd, omdat dit het segment is waar wel of geen SOC zichtbaar is.

4.2.1 Modaliteit van het tweede segment

Deze eerste eigenschap die getest wordt, houdt de houding van de spreker ten opzichte van de propositie in (Stukker & Sanders, 2009). In het onderzoek van Sanders & Spooren (2008) wordt onderscheid gemaakt tussen zeven modaliteiten van het tweede segment, te weten: oordeel, feit, algemene kennis, intentionele handeling, individuele kennis, perceptie en ervaring. Het segment drukt een oordeel uit indien zowel de SOC als hetgeen wat beoordeeld wordt aanwezig is. Het segment beschrijft een niet op een bepaald moment in de tijd te plaatsen situatie of toestand, waarin een scalair predicaat voorkomt (Sanders en Spooren, 2008). Dit houdt in dat iets sterker of zwakker uitgedrukt kan worden. Dit is zichtbaar in fragment (24) waarbij ‘sterker nog: het was het domste plan dat we ooit uitgevoerd hebben’ achter de zin geplaatst kan worden. Fragment (23) kan niet sterker of zwakker uitgedrukt worden en daarom valt dit fragment in de categorie van de andere modaliteiten.

(23) We wilden naar het strand, daarom kochten we een ticket naar Scheveningen.

(24) Het begon te onweten, dus het was niet zo'n goed idee van ons om op pad te gaan.

Omdat in hun onderzoek het oordeel als het meest subjectief gezien wordt en de andere modaliteiten in gelijke mate als minder subjectief gezien worden, stel ik oordeel tegenover de andere modaliteiten, in plaats van de andere modaliteiten op te splitsen.

De volgorde van mate van subjectiviteit van hoog naar laag is:

Oordeel > Andere modaliteiten

4.2.2 Type relatie

Deze eigenschap is het type relatie dat de uitingen die verbonden zijn door een connectief uitdrukken. Er wordt onderscheid gemaakt tussen non-volitioneel, volitioneel, epistemisch en speech act. Een non-volitionele relatie houdt in dat de ene situatie leidt tot een andere situatie, zonder intenties van personen (25). Een volitionele relatie betreft een handeling van een persoon. Een situatie leidt in die relatie tot een handeling (26). En tot slot, in een epistemische relatie legt de spreker een conclusie (27).

(25) Het huis verbrandde, want het was door de bliksem getroffen

(26) Hij ging naar huis want hij was ziek.

(27) Hij moet wel op vakantie zijn, want zijn auto staat er niet.

(Spooren et al., 2007:5)

Naarmate de sprekersverantwoordelijkheid groter is, worden de uitingen subjectiever (zie paragraaf 2.1). In een non-volitionele relatie is er geen sprake van tussenkomst van een persoon. De ene situatie leidt tot een andere, zonder dat iemand dit heeft gewild. Bij een volitionele relatie leidt een situatie tot een actie, dus er is al meer tussenkomst van een persoon. Bij een epistemische en speech act relatie is een maximale tussenkomst van de spreker aanwezig. In het eerste geval legt de spreker een conclusie en in het tweede geval doet de spreker een taalhandeling.

De volgorde van mate van subjectiviteit van hoog naar laag is:

Epistemisch > Volitioneel > Non-volitioneel

4.2.3 Linguïstische realisatie van de SOC

De derde eigenschap die getest wordt, is de linguïstische realisatie van de SOC. De uitwerking van deze eigenschap is gebaseerd op het onderzoek van Stukker & Sanders (2009). De SOC kan impliciet zijn, expliciet met een voornaamwoord in 1^e, 2^e of 3^e persoon, expliciet met een zelfstandig naamwoord in de 3^e persoon en ongespecificeerd en afwezig.

Voorgaande onderzoeken suggereren dat de verschillende types van realisatie van de SOC, verschillende maten van ‘verteller-SOC afstand’ representeren en daarom verschillende niveaus van subjectiviteit aangeven (Pander Maat & Sanders, 2000; Pander Maat & Degand, 2001, Stukker & Sanders, 2009). Want, hoe kleiner de afstand tussen de verteller en de SOC, hoe subjectiever de relatie wordt. Een impliciete SOC (zie voorbeeld 28) is maximaal subjectief, omdat de spreker zo geheel betrokken is in de conceptualisatie (Pit, 2006: 162).

Ook de realisaties van niet-spreker SOC's geven verschillende conceptuele afstanden tot de spreker aan (Stukker & Sanders, 2009). Zo worden volgens Stukker en Sanders realisaties door middel van voornaamwoorden (29, 30, 31) beschouwd als dichtbij de spreker, en waarschijnlijker om een subjectieve SOC aan te geven dan realisaties door middel van een zelfstandig naamwoord (32). Realisaties door middel van voornaamwoorden worden namelijk vaak in contexten gebruikt waarbij de persoon waarnaar verwezen wordt al geïntroduceerd is en dus conceptueel, in het hoofd van de lezer, aanwezig is (Stukker & Sanders, 2009). Perspectivering en identificatie met een conceptueel toegankelijke SOC is waarschijnlijker dan met een SOC die voor het eerst geïntroduceerd wordt. Dan is er dus sprake van een zelfstandig naamwoord ter realisatie van de SOC. SOC's die ongespecificeerd (33) of afwezig (34) zijn, worden beschouwd als de grootste afstand ten opzichte van de spreker en daarom en minst waarschijnlijk om subjectief te zijn.

(28) Hij is blond dus hij kan dat niet.

(29) Het begon donker te worden. Daarom liep ik maar snel naar huis.

- (30) Daarom liep je naar boven, zei je.
- (31) Flip had hoofdpijn, daarom wilde hij geen leuke dingen meer doen.
- (32) Chris zou die avond komen, dus deed Marloes een leuk truitje aan.
- (33) Het stuk zat goed in elkaar, daarom werd het goedgekeurd.
- (34) Het huis was getroffen door de bliksem. Daardoor brandde het huis uit.

De SOC kan in 1^e persoon (26), 2^e persoon (30) of in 3^e persoon (28, 31, 32) aanwezig zijn. Als de SOC de auteur is (1^e persoon) dan is er sprake van maximale subjectiviteit. Dit, omdat in het geval van een SOC in een andere persoon deze nooit even zelf-expressief kan zijn, omdat simpelweg de auteur de persoon is die de totale controle heeft over de discourse. Een SOC als derde persoon vindt altijd plaats in het taalgebruik van iemand anders. In het geval van de 2^e persoon wordt iemand aangesproken wat leidt tot meer sprekersbetrokkenheid dan in de 3^e persoon.

De volgorde van mate van subjectiviteit van hoog naar laag is:

Impliciete auteur SOC > 1^e persoon voornaamwoord > 2^e persoon voornaamwoord > 3^e persoon voornaamwoord > 3^e persoon zelfstandig naamwoord > ongespecificeerd > afwezig.

4.2.4 Vertelstijl

De vertelstijl is de laatste eigenschap die getest zal worden. De vertelstijl is de manier waarop handelingen, gedachten en woorden van mensen gerepresenteerd worden (Pit, 2003). Deze handelingen, gedachten en woorden kunnen van zowel een auteur en een personage afkomstig zijn, waardoor deze variabele in direct verband staat met het perspectief.

Bij het bespreken van deze variabele volg ik Stukker & Sanders (2009) die bij hun bespreking van de vertelstijl voornamelijk gericht hebben op Sanders (1994) en Pit (2003). Handelingen, gedachten en woorden kunnen zowel subjectief als objectief geconstrueerd worden (Stukker & Sanders, 2009). De meest subjectieve vertelstijl in hun model is de subjectieve schrijver discours (subjective writer discourse). Hiervan is sprake als de gedachten of woorden van de schrijver direct gerepresenteerd zijn. Elementen van de subjectiviteit van de schrijver kunnen naar voren komen door subjectieve elementen zoals een evaluatie, zie voorbeeld (35).

- (35) Het is allemaal heel goed te begrijpen... (Stukker & Sanders, 2009: 10)

De volgende categorie die Stukker en Sanders bespreken is de directe vertelwijze. Dit is het geval als gedachten of woorden van iemand anders dan de schrijver in de tekst verschijnen met behulp van aanhalingstekens. Stukker en Sanders maken hierbij een onderscheid tussen subjectieve directe rede

(subjective direct mode) en objectieve directe rede (objective direct mode). Bij de subjectieve directe vertelwijze is er sprake van evaluatieve expressies, zoals ‘mag en moet’ in voorbeeld (36). De objectieve directe vertelwijze (zie voorbeeld (37) is geclassificeerd bij de objectieve discours van de schrijver in de categorie ‘neutrale discours’ (Stukker & Sanders, 2009).

(36)“Omdat de techniek van de huidige dansers beter is geworden, mag en moet je een oud ballet daaraan wel aanpassen. (...). Dus laat ik de enkele pirouettes van destijds nu dubbel draaien.” (Stukker & Sanders, 2009: 10)

(37)“Ik woon vlakbij, dus ik ben brandwondencrème gaan halen.” (Stukker & Sanders, 2009: 10)

Het model van Stukker en Sanders maakt ook onderscheid tussen verschillende vormen van subjectiviteit als deze niet afkomstig is van de schrijver als SOC. De subjectiviteit kan namelijk ook van andere SOC's vandaan komen behalve van de schrijver. Het eerste type dat zij onderscheiden is de indirecte rede (indirect mode). In voorbeeld (38) is er sprake van een SOC die niet de schrijver is. Om dit perspectief te construeren wordt vaak een aantal woorden gebruikt dat ervoor dient om de subjectieve gedachten of woorden van het personage in te bedden (zie ‘dacht hij’ in (38)). In dit type wordt expliciet de subjectieve evaluatie toegeschreven aan ‘zijn broer’. Voorbeeld (39) laat de vrije indirecte rede (free indirect mode) zien. Bij deze vertelwijze kruipt de auteur in de huid van het personage, door zijn gedachten weer te geven.

(38) Hij zei dat hij de melk opgewarmd had, omdat de baby aan het huilen was. (Pit, 2003: 133)

(39) Hij zou wat melk opwarmen, want dat zou de baby rustig maken, dacht hij. (Pit, 2003: 133)

Het tweede type dat Stukker en Sanders laten zien als ‘andermans perspectief’ zijn rapportages. Het gaat om de representatie van personages in een tekst waarvan hun ‘staat van bewustzijn’ van buitenaf wordt beschreven (Sanders, 1994; in Stukker & Sanders, 2009). Er wordt onderscheid gemaakt tussen rapportages die een impliciet perspectief bevatten (*report including implicit perspective*) en rapportages zonder dit impliciete perspectief (*report without implicit perspective*). De elementen die impliciet perspectief signaleren zijn rapportages van bijvoorbeeld waarneming en kennis. Voorbeeld (40) is een gevolg segment waarbij sprake is van een impliciet perspectief doordat het doel van de actie, het promoten van Theo, wordt genoemd. Op deze manier beleeft de lezer het denk proces mee met het personage. Fragment (41) is een voorbeeld van een rapportage zonder impliciet perspectief. Het bevat geen indicatie voor subjectiviteit en valt dus onder de categorisatie ‘neutraal perspectief’. (Stukker & Sanders, 2009)

(40) Dus zei broer Wout zijn baan op als pr-man bij de PvdA en ging hij de barricaden op om Theo te promoten (Stukker & Sanders, 2009: 10)

(41) Andere landen zijn nog niet klaar om elk voor de slacht aangeboden rund te onderzoeken. Zij vernietigen daarom op grote schaal dieren. (Stukker & Sanders, 2009: 10)

In tabel 2 is het onderscheid tussen de verschillende vertelstijlen in een tabel weergegeven.

Tabel 2. Vertelstijl en haar componenten.

Modaliteit	Bron	Inhoud	Vertelstijl
+ oordeel	Schrijver		Subjectieve schrijvers discours
	Ander persoon	Citaat	Subjectieve directe rede
		In de huid van een personage	Vrije indirecte rede
		Inbedding	Indirecte rede
- oordeel	Mens	Cognitief proces	Rapportage +
		Observerbare handeling	Rapportage -
	Object	Schrijver	Objectieve schrijvers discours
		Citaat	Objectieve directe rede

De volgorde van mate van subjectiviteit van hoog naar laag is:

Subjectieve schrijver discours > Subjectieve directe rede > Vrije indirecte rede > Indirecte rede > Rapportage (+ impliciet perspectief) > Rapportage (- impliciet perspectief) > Objectieve schrijver discours > Objectieve directe rede

In tabel 3 is een overzicht gegeven van de verschillende eigenschappen en de subjectieve waarden daarvan.

Tabel 3. Eigenschappen voor subjectiviteit en hun waarden.

Eigenschappen	Waarden	
	Subjectief	objectief
Modaliteit	Oordeel	Geen oordeel
Relatie type	Epistemisch	Volitioneel
Linguïstische realisatie	Impliciete auteur SOC > 1e persoon voornaamwoord > 2e persoon voornaamwoord > 3e persoon voornaamwoord > 3e persoon zelfstandig naamwoord > ongespecificeerd > afwezig	
Vertelstijl	Subjectieve schrijver discours > Subjectieve directe rede > Vrije indirecte rede > Rapportage (+impliciet perspectief) > Rapportage (- impliciet perspectief) > Objectieve schrijver discours > Objectieve directe rede	

Alle tekstfragmenten die geanalyseerd zijn voor dit onderzoek zijn te vinden in bijlage I. De eigenschappen uit tabel 3 zijn gecodeerd en terug te vinden in bijlage II en de analyses zijn te vinden in bijlage III.

5. Materiaal

Per tekstsoort is rond de 74.500 aantal woorden aan teksten verzameld. Pas na de realisatie van de corpora zijn de tekstfragmenten met hun connectieven geselecteerd. Het gevolg hiervan is dat er geen evenredige verdeling van connectieven over de twee corpora hoeft te bestaan, maar dat hierdoor juist de frequentie van het voorkomen van zowel de verschillende connectieven in een bepaald teksttype als de verschillen tussen de verschillende teksttypen zichtbaar wordt.

Corpus nieuwsberichten

Corpus: Volkskrant, NRC, Trouw en Parool (2001-2003)

Aantal woorden: 74.771

Aantal connectieven: *Daardoor 9, daarom 23, dus 35*

Het corpus nieuwsberichten is samengesteld uit het D-Coi corpus (Oostdijk, 2007). Dit is een pilotversie van een verzameling van 50 miljoen Nederlandse teksten die afkomstig zijn van onder meer kranten, (online) nieuwsbrieven, websites, (online) magazines en brochures. Het corpus van reportages is samengesteld uit artikelen van de rubriek 'De verdieping' van de Trouw.

Corpus reportages

Corpus: Trouw, rubriek: De verdieping (2001-2003)

Aantal woorden: 74.415

Aantal connectieven: *Daardoor 16, daarom 26, dus 36*

6. Resultaten

De gegevens uit de analyses zijn in een SPSS-bestand gevoegd. De statistische toets die toegepast is om de hypothese te testen is de χ^2 , omdat hiermee verschillen tussen aantallen worden getoetst. De data zijn namelijk op ordinaal niveau. Het alpha niveau is op .05 vastgesteld. De hypothese van dit onderzoek is eenzijdig: er wordt verwacht dat het communicatieve doel van een schrijver het afwijkende connectiefgebruik kan verklaren. Daarom zijn alle p-waarden door twee gedeeld.

Eerst wordt een evaluatie van het analysemodel gegeven. Dan wordt een algemeen beeld van de spreiding van de causale connectieven over de teksttypen gegeven. Daarna wordt een steeds specifiek beeld zichtbaar. Eerst zal de spreiding over de subjectiviteitskenmerken over de twee teksttypen gegeven worden en vervolgens zal een overzicht gegeven worden van diezelfde spreiding over de subjectiviteitskenmerken maar dan opgesplitst in de drie causale connectieven. Na elke subparagraaf zal een samenvattende paragraaf volgen. Aan het eind van deze paragraaf zullen de resultaten geïnterpreteerd worden.

6.1 Evaluatie van het analysemodel

Het toepassen van het analysemodel is voorspoedig gegaan. Het analysemodel werkte goed om de gevallen in het corpus te categoriseren en te coderen. In twee gevallen was het echter niet mogelijk om een eenduidige categorie vast te stellen. Dit is het geval in het volgende fragment uit het reportage corpus:

- (42) Die uitzending eindigde in een totale chaos. Nadien hebben de voorzitter van de Avro en Van Meekren hun excuses gemaakt. De omroep heeft duizenden woedende reacties gekregen. Daarom heeft het mij ook geen schade opgeleverd, het was een totaal andere situatie, het ging niet om politiek."

Het is niet duidelijk of het hier om een non-volitionele relatie gaat of een epistemische relatie. Heeft de situatie waarin 'de voorzitter zijn excuses heeft gemaakt en de omroep vele woedende reacties heeft gekregen' geleid tot de situatie dat het hem geen schade op heeft geleverd? Of legt de 'hij' in dit fragment zelf deze relatie aan de hand van de situatie dat excuses zijn aangeboden en er veel reacties binnen kwamen? De ambiguïteit van dit fragment geldt voor alle variabelen. Het is niet duidelijk of hier sprake is van een oordeel of niet. Het type relatie is zoals net beschreven ook ambigu. Daarnaast hangt de linguïstische realisatie van de SOC af van het type relatie: bij een epistemische relatie zou er sprake zijn van een impliciete SOC en bij een non-volitionele relatie zou er geen sprake zijn van een SOC. Tot slot is ook de vertelstijl ambigu: is er sprake van subjectieve of objectieve directe rede? Er

zijn twee van deze ambigue gevallen in het corpus. Deze heb ik verder buiten beschouwing gelaten omdat het om zo'n gering aantal gaat.

In het corpus komt ook een aantal relaties voor die om mentale processen gaan. Een voorbeeld hiervan is:

(43) Het wordt daarom verwacht dat ze de komende dagen zullen worden afgeschoten tijdens overleg tussen de betrokken bewindslieden.

Iets verwachten is een mentaal proces. Maar hoe zijn die met behulp van het analysemodel gecategoriseerd? In dit onderzoek is wat de mentale processen betreft een onderscheid gemaakt in volitionele en non-volitionele relaties. Dit is gedaan op basis van het Folk Model of the Mind –model van D'andrade (1987, in Stukker, 2005: 209). Dit model onderscheidt zes soorten mentale processen. De mentale processen verschillen in de manier waarom ze 'veroorzaakt' worden in een persoon. In dit model geeft hij aan welke mentale processen controleerbaar zijn. Zo zijn overtuigingen wel controleerbaar maar zijn percepties, gevoelens en verlangens oncontroleerbaar.

Mentale processen die niet onder controle te houden zijn, zijn gecodeerd als non-volitioneel. Het fragment dat hierboven geciteerd is, gaat om het mentale proces 'verwachten'. Verwachten valt onder gevoelens en is dus een oncontroleerbaar proces.

(44) De Grauwe is het dus met Eichel eens dat het stabiliteitspact een te rigide maatregel is, die nodig moet worden veranderd in een 'intelligenter' verdrag.

Mentale processen die als volitionele relaties zijn gecodeerd vallen onder controleerbare processen. In het fragment over De Grauwe is sprake van een volitionele relatie Het ergens mee eens zijn is controleerbaar. Dit, omdat het gebaseerd is op een bepaalde mening of opvatting die een persoon heeft en het dus onder 'overtuigingen' valt.

6.2 Spreiding van de causale connectieven over de teksttypen

De spreiding van de drie connectieven *daardoor*, *daarom* en *dus* over de twee teksttypen is te zien in tabel 4. Deze tabel laat zien dat er geen verschil is tussen de twee teksttypen in frequenties van de connectieven ($\text{Chi}^2= 1,331$, $\text{df}=2$, $p=.26$).

Tabel 4. Frequentie connectieven over de twee corpora

	Daardoor	Daarom	Dus	<i>Totaal</i>
Nieuwsberichten	9	23	35	67
Reportages	16	26	36	78
<i>Totaal</i>	25	49	71	145

6.3 Spreiding van subjectiviteitskenmerken over teksttypen

In deze subparagraaf zal een algemeen beeld geschetst worden van de verschillende waarden van de variabelen bij de twee corpora. Hierbij is er nog geen onderscheid gemaakt tussen de connectieven, omdat op deze manier een algemeen beeld van de contexten waarin de connectieven zich bevinden in beide genres zichtbaar is.

6.3.1 Modaliteit

Wat modaliteit betreft is er geen verschil tussen de twee teksttypen ($\text{Chi}^2= 0,000$ $\text{df}=1$, $p=.49$).

Tabel 5. Modaliteit over de drie connectieven

	Geen oordeel	Oordeel	<i>Totaal</i>
Nieuwsbericht	36	31	68
Reportage	42	36	79
<i>Totaal</i>	78	67	145

6.3.2 Relatietype

Ook als het gaat om het relatietype is er geen significant verschil tussen de twee corpora ($\text{Chi}^2= 0,365$, $\text{df}=2$, $p=.42$).

Tabel 6. Relatietype over de drie connectieven

	Non-volitioneel	Volitioneel	Epistemisch	<i>Totaal</i>
Nieuwsbericht	14	16	37	67
Reportage	16	22	40	78
<i>Totaal</i>	30	38	77	145

6.3.3 Linguïstische realisatie van de SOC

De SOC kan op verschillende manieren talig gerealiseerd worden. Uit de χ^2 blijkt dat er geen verschil is tussen de tekstsoorten ($\chi^2=7,291$, $df=5$, $p=.10$).

Tabel 7. Linguïstische realisatie over de drie connectieven

	Afwezig	Ongespecificeerd	3 znw	3pvn	1pvn	Impliciet	Totaal
Nieuwsbericht	14	5	5	1	6	36	67
Reportage	16	2	9	8	7	36	78
<i>Totaal</i>	30	7	14	9	13	72	145

Afkortingen: zelfstandig naamwoord (znw), persoonlijk voornaamwoord (pvn).

6.3.4 Vertelstijl

Er is een significant verschil tussen de twee teksttypen wat betreft vertelstijl ($\chi^2=17,179$ $df=7$, $p=.01$). Dit verschil tussen het nieuwsberichtencorpus en het reportagecorpus blijkt vooral tussen subjectieve schrijversdiscours (zie fragment (45)) en subjectieve directe rede (fragment (46)) te zitten. In nieuwsberichten komt de subjectiviteit voornamelijk van de schrijver en in reportages komt de subjectiviteit juist van een personage in de directe rede ($\chi^2=19,253$, $df=7$, $p=.00$).

Tabel 8. Vertelstijl over de drie connectieven

	Odr	Osd	Rap-	Rap+	Ir	Vir	Sdr	ssd	Totaal
Nieuwsbericht	7	19	9	1	1	2	11	17	67
Reportage	15	13	9	5	1	5	25	5	78
<i>Totaal</i>	22	32	18	6	2	7	36	22	146

Afkortingen: objectieve directe rede (odr), objectieve schrijversdiscours (osd), rapportage (rap), indirecte rede (ir), vrije indirecte rede (vir), subjectieve directe rede (sdr), subjectieve schrijversdiscours (ssd).

Als de teksttypen tegenover de bron, de maker van de coherentierelatie, worden afgezet, zien we het patroon dat in tabel 9 afgebeeld is. In nieuwsberichten zijn de causale relaties voornamelijk van de schrijver afkomstig, terwijl dit in reportages juist van een personage in de directe rede is. Dit verschil in bron tussen de teksttypen is significant ($\chi^2=14,255$, $df=1$, $p=.00$).

Tabel 9. Spreiding causale relaties over bron

	Schrijver	Directe rede
Nieuwsbericht	36	17
Reportage	19	40

In de volgende twee fragmenten zijn de typische gevallen in het corpus weergegeven. In het eerste fragment is een voorbeeld te zien uit het nieuwsberichten corpus waarbij de vertelstijl het perspectief van de schrijver is. Het tweede fragment is afkomstig uit een reportage en laat de directe rede zien: er is sprake van een citaat.

(45) Het staat geschreven en is te zien in het museum van Oss, en **dus** is het waar wat de expositie Criminorama toont over vierduizend jaar zinloos geweld in Oss. (Nieuwsbericht, dus, fragment 3)

(46) De Turkse invasie in 1974 verdeelde het eiland, inclusief de hoofdstad, in tweeën. "Maar gelukkig stond het archief aan deze kant. **Dus** zijn de gegevens van iedereen die voor 1974 is geboren, makkelijk op te zoeken." (Reportage, dus, fragment 22)

6.3.5 Samenvatting

Er is geen verschil tussen nieuwsberichten en reportages op de factoren modaliteit, het relatietype waarin de connectieven zich bevinden en de linguïstische realisatie van de SOC. Wel wordt een verschil tussen de twee teksttypen zichtbaar als het gaat om de vertelstijl. In nieuwsberichten worden meer relaties door de auteur geproduceerd dan in de directe rede door een personage en bij reportages is dit precies andersom: de personages zijn daar vaker verantwoordelijk voor de relaties en minder vaak de auteur. In nieuwsberichten is de subjectiviteit voornamelijk afkomstig van de schrijver en bij reportages juist voornamelijk van personages in de directe rede.

6.4 Spreiding van subjectiviteitskenmerken in connectieven over teksttypen

In deze paragraaf zijn de resultaten weergegeven die specifiek zijn, namelijk opgesplitst in de drie connectieven die de uitingen uit het corpus met elkaar verbonden hebben. De variabelen zullen nu per connectief behandeld worden. In de tabellen zijn de drie connectieven onder elkaar weergegeven.

6.4.1 Modaliteit

In tabel 10 is te zien dat *daardoor* voornamelijk gebruikt wordt in contexten zonder een oordeel en *dus* voornamelijk in context met een oordeel. Er is hierbij geen onderscheid tussen de twee tekstgenres. Het effect van de modaliteit variabele op de twee teksttypen is alleen zichtbaar bij het connectief *daarom*. In nieuwsberichten typeert *daarom* voornamelijk geen oordeel relaties, terwijl er bij reportages nauwelijks een verschil is tussen de frequentie van het gebruik van een oordeel of geen oordeel ($\text{Chi}^2=3,211$ $\text{df}=1$, $p=.04$).

Tabel 10. Modaliteit opgesplitst in de drie connectieven

		Geen oordeel	Oordeel	totaal
Daardoor	Nieuwsbericht	9	0	9
	Reportage	13	3	16
Daarom	Nieuwsbericht	18	5	23
	Reportage	14	12	26
Dus	Nieuwsbericht	9	26	35
	Reportage	15	21	36

Twee typische fragmenten uit het corpus zijn de volgende twee. Fragment (47) komt uit een het nieuwsberichtencorpus en fragment (48) komt uit een reportage. In het eerste fragment zit geen oordeel verscholen, maar in het tweede fragment wel: de spreker vindt dat de overheid terughoudend moet zijn met het aanbieden van prenatale tests.

- (47) Huiskes merkt in de praktijk dat veel ouders niet nadenken over het vastleggen van de voogdij. “**Daarom** attendeer ik mensen die bijvoorbeeld een hypotheek komen afsluiten standaard op het belang van een testament.
- (48) "Bovendien is een zwangerschap geen ziekte, maar iets moois. Daar zijn risico's aan verbonden, dat weet iedereen. Risico's loop je echter ook als je gaat voetballen of de bus neemt. **Daarom** moet je als overheid terughoudend zijn met het aanbieden van prenatale tests.

6.4.2 Relatietype

Bij de variabele relatietype wordt het connectief *daardoor* in zowel nieuwsberichten als reportages gekenmerkt door non-volitionele relaties. Er is geen verschil tussen de teksttypen. *Daarom* en *dus* geven wel een verschil tussen de twee teksttypen. Zoals te zien is in tabel 11 wordt *daarom* in nieuwsberichten voornamelijk gebruikt in volitionele relaties, maar ook regelmatig in non-volitionele en epistemische relaties. In reportages wordt *daarom* gekenmerkt door zowel volitionele als epistemische relaties ($\text{Chi}^2 = 5,386$, $\text{df} = 2$, $p = .03$).

Fragment (49) is een typisch fragment uit het nieuwsberichtencorpus: *daarom* gebruikt in een volitionele relatie. Fragment (50) is een fragment uit het reportagecorpus, waarin ook sprake is van een volitionele relatie.

- (49) Diverse telecombedrijven klagen de laatste maanden over opstoppingen op het telefoonnet. De Opta heeft **daarom** van het voormalige staatsbedrijf geëist dat het telefoonnet op 1 juli vrij is van opstoppingen.
- (50) Tijdens de spannende laatste uren van het bewind van president Sjevardnadze lieten de oppositieleiders zich al stuk voor stuk erover uit: hun belangrijkste taak de komende dagen is de

stabilisatie en normalisatie van het land. **Daarom** vergaderde waarnemend president Nino Boerdzjanadze gisteren urenlang met de leden van de Veiligheidsraad.

Tabel 11. Relatietype opgesplitst in de drie connectieven

		Non-volitioneel	Volitioneel	Epistemisch	Totaal
Daardoor	Nieuwsbericht	9	-	-	9
	Reportage	13	-	3	16
Daarom	Nieuwsbericht	5	13	5	23
	Reportage	1	13	12	26
Dus	Nieuwsbericht	-	3	32	35
	Reportage	2	9	25	36

Het connectief *dus* varieert wat betreft het relatietype ook over de twee genres: in beide tekstsoorten is *dus* voornamelijk in epistemische contexten gebruikt, maar in nieuwsberichten ook heel af en toe in volitionele relaties en in reportages ook regelmatig in volitionele relaties en heel af en toe zelfs in non-volitionele relaties ($\chi^2 = 5,847$ $df=2$, $p=.03$). Fragment (51) is een typisch fragmenten uit het nieuwsberichtencorpus en fragment (52) is een typisch voorbeeld uit het reportagecorpus:

(51) Wij adviseren de kinderen te laten inenten. Maar we waarschuwen wel. Het vaccin beschermt pas na twee weken en tegen het type B, dat het meeste voorkomt, bestaat geen vaccin. Men moet **dus** alert blijven.

(52) Van de ruim 20,5 miljoen mensen onder het mandaat van de UNHCR zitten er 4,4 miljoen in de Europese Unie. Dat zijn veel mensen, maar de meesten die vluchten doen dat nog altijd te voet, **dus** naar een land in de buurt.

6.4.3 Linguïstische realisatie van de SOC

In tabel 12 is te zien hoe de SOC talig gerealiseerd wordt. *Daardoor* varieert niet over de twee teksttypen: de SOC is meestal afwezig. Bij de connectieven *daarom* en *dus* zijn de realisaties meer divers. Bij *daarom* is er een verschil tussen de twee genres ($\chi^2 = 10,049$, $df=5$, $p=.04$). De linguïstische realisatie in de met *daarom* gemarkeerde relatie van de 3^e persoon (zie voor meer informatie paragraaf 4.2.3) geeft geen significant verschil tussen de twee teksttypen. Er is dus geen verschil tussen de genres in de realisatie met een zelfstandig naamwoord of een persoonlijk voornaamwoord. Wel wordt zichtbaar dat in de relaties die met *daarom* gemarkeerd zijn, de SOC in reportages subjectiever wordt gerealiseerd dan in nieuwsberichten.

Het connectief *dus* geeft geen verschil tussen de twee genres.

Tabel 12. Linguïstische realisatie opgesplitst in de drie connectieven

		Afwezig	Ongespecificeerd	3 znw	3 pvn	1 pvn	Impliciet	Totaal
Daardoor	Nieuwsbericht	9	-	-	-	-	-	9
	Reportage	13	-	-	-	-	3	16
Daarom	Nieuwsbericht	5	4	5	1	4	4	23
	Reportage	1	1	6	6	3	9	26
Dus	Nieuwsbericht	-	1	-	-	2	32	35
	Reportage	2	1	3	2	4	24	36

Afkortingen: zelfstandig naamwoord (znw), persoonlijk voornaamwoord (pvn).

De volgende twee fragmenten zijn typische gevallen van *daarom* in de corpora. Fragment (53) komt uit een nieuwsbericht. Er is sprake van een SOC die door middel van een 3^e persoon zelfstandig naamwoord gerealiseerd is. Fragment (54) komt uit een reportage. In dit fragment is de SOC impliciet en *daarom* is dit fragment subjectiever wat betreft de talige realisatie van de SOC dan het fragment uit het nieuwsbericht.

(53) De bevrijdingsbeweging vreest voor gewelddadigheden van het Indonesische leger tegen demonstrerende burgers. Leaders van de Atjese verzetsbeweging riepen de bevolking vrijdag **daarom** via de plaatselijke radio en televisie op vandaag binnen te blijven en thuis actie te voeren door middel van gebed.

(54) Volgens David Conway (filosoof te Middlesex) doet het er niet toe wat de vos wil: “Die is ongedierte, en moet bestreden. Het doel van de jacht is niet pijn te veroorzaken, en jagen is **daarom** niet wreed.”

6.4.4 Vertelstijl

In 4.3.4 werd duidelijk dat er een verschil in vertelstijl was tussen de twee teksttypen. Als de connectieven apart worden bekeken, zien we dat dit verschil voortkomt uit de connectieven *daardoor* en *dus* (zie tabel 13). *Daardoor* komt in nieuwsberichten voornamelijk in de objectieve schrijvers discours voor en in reportages zowel in de objectieve directe rede als de objectieve schrijvers discours ($\chi^2 = 7,910$ $df=3$, $p=.02$).

Het volgende fragment is een typisch geval van *daardoor* in het nieuwsberichten corpus. Er is sprake van een objectieve schrijversdiscours.

(55) Groningen tegen nieuwe Grote Markt Met een grote meerderheid hebben de Groningers de renovatieplannen voor de Grote Markt in het gisteren gehouden referendum weggestemd. De plannen zijn **daardoor** van de baan.

In reportages kwam het objectieve schrijvers discours ook regelmatig voor als vertelstijl. Zie fragment (56). Daarnaast kwam ook regelmatig de objectieve directe rede voor in reportages; zie fragment 57.

(56) Ongeveer een paar honderd studenten hebben die vergunning nog steeds niet. Ze kunnen **daardoor** Nederland wel uit maar komen er niet meer in.

(57) Ook vinden de besturen het een voordeel dat de docenten-in-spe zelf kinderen hebben. "**Daardoor** hebben ze ervaring met kinderen en weten ze wat er in het basisonderwijs speelt", licht Nagel toe.

Bij *dus* wordt het verschil in subjectiviteitsbron zichtbaar: de subjectiviteit komt in nieuwsberichten voornamelijk van de schrijver en in reportages voornamelijk van een personage in directe rede ($\chi^2=15,389$ $df=7$, $p=.02$). Zie fragment (58) voor een typisch fragment uit het nieuwsberichten corpus. Fragment (59) is een typisch fragment uit het reportage corpus.

(58) Terugkeer naar het land van herkomst is in het nieuwe vreemdelingenbeleid uitgangspunt. De huidige praktijk, waarbij minderjarige asielzoekers (ama's) gewoon naar school gaan, Nederlands leren en soms zelfs in kleine woongemeenschappen in gewone wijken wonen, moet **dus** anders.

(59) "Amerika waarschuwde twee maanden geleden Griekenland en Turkije dat er gevaar dreigde. Ze wisten **dus** dat er iets ging gebeuren."

De vertelstijl bij relaties met *daarom* geeft geen verschil tussen de twee tekstsoorten.

Tabel 13. Vertelstijl opgesplitst in de drie connectieven

		odr	osd	rap -	rap+	ir	vir	sdr	ssd	Totaal
Daardoor	Nieuwsbericht	-	9	-	-	-	-	-	-	9
	Reportage	6	7	-	-	-	1	2	-	17
Daarom	Nieuwsbericht	3	5	9	1	-	-	3	2	23
	Reportage	3	1	7	3	-	3	7	2	26
Dus	Nieuwsbericht	4	5	-	-	1	2	8	15	35
	Reportage	6	5	2	2	1	1	16	3	36

Afkortingen: objectieve directe rede (odr), objectieve schrijversdiscours (osd), rapportage (rap), indirecte rede (ir), vrije indirecte rede (vir), subjectieve directe rede (sdr), subjectieve schrijversdiscours (ssd).

6.4.5 Samenvatting

Als we naar de modaliteit kijken, zien we dat alleen bij het connectief *daarom* een onderscheid bestaat tussen de twee teksttypen. In nieuwsberichten schijnt de voorkeur naar geen oordeel uit te gaan, en in reportages is er geen verschil.

Dit verschil wordt ook weer zichtbaar als het om de relatietypen gaat. *Daarom* wordt in nieuwsberichten voornamelijk volitioneel gebruikt en soms non-volitioneel en epistemisch, terwijl *daarom* in reportages zowel volitioneel als epistemisch gebruikt wordt. Ook *dus* geeft een verschil op

relatietype tussen de twee teksttypen: in nieuwsberichten typeert *dus* voornamelijk epistemische relaties en in reportages is dit ook het geval, maar daarin typeert *dus* ook regelmatig volitionele relaties.

Ook als het om de linguïstische realisatie gaat zorgt *daarom* weer voor een verschil tussen de twee teksttypen. De linguïstische realisatie van de SOC is in reportages subjectiever dan in nieuwsberichten. Tot slot zien we dat als het om de vertelstijl gaat *daardoor* en *dus* een verschil geven tussen de twee teksttypen. *Daardoor* komt in nieuwsberichten voornamelijk in de objectieve schrijvers discours voor, en in reportages zowel in de objectieve directe rede als de objectieve schrijvers discourse. Bij *dus* wordt zichtbaar dat subjectiviteit in nieuwsberichten voornamelijk van de schrijver afkomstig is en in reportages voornamelijk van een personage in directe rede.

6.5 Subjectiviteitskenmerken van non-prototypische gevallen

In paragraaf 6.4.2 bleek dat schrijvers in reportages minder vaak het prototypische gebruikspatroon van de connectieven volgen. Daarin werd duidelijk dat in nieuwsberichten *daarom* voornamelijk in volitionele relaties, en *dus* prototypische contexten, voorkomt en dat *daarom* in reportages zowel in volitionele als epistemische contexten voorkomt. Het connectief *dus* komt in beide genres het meest voor in epistemische contexten, maar de contexten wijken meer af in reportages: *dus* wordt ook regelmatig in volitionele contexten gebruikt en zelfs ook in non-volitionele contexten. Dit verschil tussen nieuwsberichten en reportages is niet het geval bij *daardoor*. Wat gebeurt er precies in de relaties waarbij geen sprake is van prototypisch gebruik van connectieven? Vanuit welk perspectief komen deze gevallen? In tabel 14 is een overzicht gegeven van de interactie tussen de vertelstijl en het relatietype.

Tabel 14. Interactie relatietype met vertelstijl bij de drie connectieven.

Connectief	Relatietype	Vertelstijl	N in NB	N in REP
Daardoor	Non-volitioneel	Objectieve directe rede	-	7
		Objectieve schrijver discours	9	6
	Volitioneel	-	-	-
	Epistemisch	Vrije indirecte rede	1	1
		Subjectieve directe rede	-	2
Subjectieve schrijver discours		-	1	
Daarom	Non-volitioneel	Objectieve schrijver discours	5	1
	Volitioneel	Objectieve directe rede	3	3
		Rapportage -	9	7
		Rapportage +	1	3
	Epistemisch	Vrije indirecte rede	-	3
		Subjectieve directe rede	3	7
		Subjectieve schrijver discours	2	2
Dus	Non-volitioneel	Objectieve schrijver discours	-	2
	Volitioneel	Objectieve directe rede	3	5
		Rapportage (- impliciet perspectief)	-	2
		Rapportage (+ impliciet perspectief)	-	2
	Epistemisch	Objectieve directe rede	1	1
		Objectieve schrijvers discours	5	3
		Indirecte rede	1	1
		Vrije indirecte rede	2	1
		Subjectieve directe rede	8	16
		Subjectieve schrijvers discours	15	3
<i>Totaal</i>			<i>68</i>	<i>79</i>

Afkortingen: aantal (N), nieuwsberichten (NB), reportages (REP)

In tabel 14 wordt zichtbaar dat in reportages vaker sprake is van non-prototypisch gebruik van de causale connectieven. Daarnaast is te zien, wat al eerder is gebleken, dat het non-prototypische gebruik voornamelijk voorkomt bij *dus* in een volitionele context en het connectief *daarom* in een epistemische context. *Daarom* in een epistemische context is in nieuwsberichten zowel afkomstig van de schrijver als van een personage. In reportages is deze non-prototypische gebruikscontext van *daarom* voornamelijk afkomstig van een personage. Ook het non-prototypische gebruik van *dus* in volitionele contexten lijkt voornamelijk van een personage af te komen; het komt voornamelijk voor in de objectieve directe rede en dus in een citaat.

Ook is zichtbaar in de tabel, dat volitionele relaties die gemarkeerd worden met *daarom*, vaak een rapportage van een handeling zijn. Volitionele relaties die gemarkeerd zijn met *dus* zijn voornamelijk gerapporteerd vanuit de objectieve directe rede. *Dus* wordt niet prototypisch gebruikt voor het markeren van een volitionele context en dit blijkt dus voornamelijk in citaten gedaan te worden.

Dit patroon lijkt ook bij de epistemische relaties zichtbaar te worden. Epistemische relaties die met *dus* gemarkeerd zijn, zijn voornamelijk gerealiseerd door de subjectieve directe rede en de subjectieve schrijvers discours. Echter, een epistemische context die met *daarom* gemarkeerd is, wordt voornamelijk gerealiseerd met de subjectieve directe rede en dus in citaten. Het afwijkende gebruik

van de connectieven *daarom* en *dus* lijkt dus voornamelijk de verantwoordelijkheid van personages te zijn die geciteerd worden in een tekst.

Ook is onderzocht of sprake is van een interactie tussen het relatietype en de linguïstische realisatie van de SOC. Zie tabel 15 op de volgende pagina. Daarbij is vooral *dus* in een volitionele context opvallend: in nieuwsberichten wordt de SOC ongespecificeerd gerealiseerd of door middel van een 1^e persoon persoonlijk voornaamwoord. In reportages komen die realisaties ook voor, maar realisaties in 3^e persoon zelfstandig naamwoord en 3^e persoon persoonlijk voornaamwoord.

Als gekeken wordt naar algemene patronen van de connectieven over de verschillende contexten, zien we dat epistemische contexten die met *daarom* gemarkeerd zijn, objectiever gerealiseerd zijn dan epistemische contexten die met *dus* gemarkeerd zijn. Bij de met *dus*-gemarkeerde epistemische contexten is de spreker bijna altijd impliciet, terwijl in de met *daarom*-gemarkeerde epistemische contexten de SOC ook wel gerealiseerd is met een persoonlijk voornaamwoord.

Tabel 15. Interactie linguïstische realisatie met vertelstijl bij de drie connectieven.

Connectief	Relatietype	Linguïstische realisatie	N in NB	N in REP
Daardoor	Non-volitioneel	Afwezig	9	13
	Volitioneel	-	-	-
	Epistemisch	Impliciet	1	4
Daarom	Non-volitioneel	Afwezig	5	1
	Volitioneel	Ongespecificeerd	4	1
		3 ^e persoon zelfstandig naamwoord	5	6
		3 ^e persoon persoonlijk voornaamwoord	1	5
		1 ^e persoon persoonlijk voornaamwoord	3	1
	Epistemisch	3 ^e persoon persoonlijk voornaamwoord	-	1
		1 ^e persoon persoonlijk voornaamwoord	1	2
Impliciet		4	9	
Dus	Non-volitioneel	Afwezig	-	2
	Volitioneel	Ongespecificeerd	1	1
		3 ^e persoon zelfstandig naamwoord	-	3
		3 ^e persoon persoonlijk voornaamwoord	-	2
		1 ^e persoon persoonlijk voornaamwoord	2	3
	Epistemisch	1 ^e persoon persoonlijk voornaamwoord	-	1
		Impliciet	32	24
<i>Totaal</i>			68	79

Afkortingen: aantal (N), nieuwsberichten (NB), reportages (REP)

7. Discussie

7.1 Conclusie

De hoofdvraag van dit onderzoek luidde:

In hoeverre zijn afwijkende gebruikgevallen van connectieven te verklaren aan de hand van de communicatieve context van de teksten waarin de connectieven zich bevinden?

Om deze vraag te kunnen beantwoorden is een corpus van nieuwsberichten en een corpus van reportages tegenover elkaar gezet. De hypothese luidde:

Het communicatieve doel van een schrijver kan het afwijkende gebruik van connectieven verklaren.

De verwachting daarbij was dat in nieuwsberichten meer het prototypische gebruikspatroon voor zou komen en dat dit patroon in reportages meer zou afwijken. De verwachting was dat perspectivering dit verschil in gebruikspatronen zou kunnen verklaren.

De bevindingen van dit onderzoek zijn in tabel 16 op de volgende pagina weergegeven. In deze subparagraaf zullen eerst de verschillen tussen de twee genres getypeerd worden. Vervolgens is getracht de gevonden resultaten te verklaren.

Tabel 16. Samenvatting resultaten subjectiviteitskenmerken

		Nieuwsbericht	Reportage	p
Modaliteit	Daardoor	/	/	/
	Daarom	geen oordeel > oordeel	Geen oordeel = oordeel	0.04
	Dus	/	/	/
Relatietype	Daardoor	/	/	/
	Daarom	Volitioneel > non-volitioneel = epistemisch	volitioneel = epistemisch > non-volitioneel	0.03
	Dus	Epistemisch > volitioneel (geen non-volitioneel)	epistemisch > volitioneel > non-volitioneel	0.03
Linguïstische realisatie	Daardoor	/	/	/
	Daarom	objectievere realisaties	subjectievere realisaties	0.04
	Dus	/	/	/
Vertelstijl	Daardoor	Objectieve schrijversdiscours	Objectieve directe rede = Objectieve schrijversdiscours	0.05
	Daarom	/	/	/
	Dus	Subjectieve schrijversdiscours	Subjectieve directe rede	0.02

De resultaten, die in tabel 16 zichtbaar zijn, geven de verschillen weer tussen de twee genres als het gaat om connectiefgebruik. In reportages is vaker sprake van non-prototypisch gebruik van de causale connectieven. Zo komt *daarom* in nieuwsberichten voornamelijk voor in volitionele contexten en soms in non-volitionele en epistemische, terwijl *daarom* in reportages in zowel volitionele als in epistemische contexten voorkomt. Ook voor het connectief *dus* geldt dat er een verschil is tussen de twee genres. In nieuwsberichten typeert *dus* voornamelijk epistemische relaties wat in reportages ook het geval is, maar daarin typeert *dus* ook regelmatig volitionele relaties. In reportages is dus vaker sprake van non-prototypisch gebruik van connectieven.

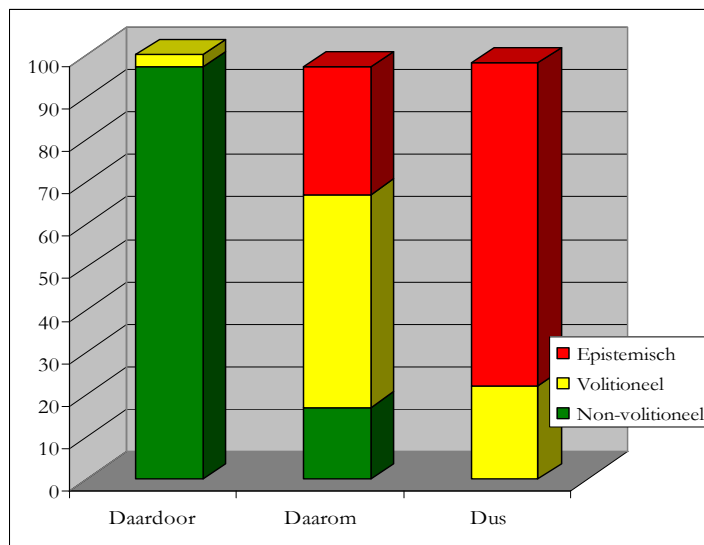
De verwachting dat perspectivering veel in reportages voor zou komen is uitgekomen. In 6.3.4 bleek dat in nieuwsberichten de causale relaties voornamelijk van de schrijver afkomstig zijn, terwijl dit in reportages juist van een personage in de directe rede is. Daarnaast is gebleken dat non-prototypisch connectiefgebruik voortkomt uit personages. . In paragraaf 6.5 werd namelijk duidelijk dat *daarom* in een epistemische context in nieuwsberichten zowel afkomstig is van de schrijver als van een personage. In reportages is deze non-prototypische gebruikscontext van *daarom* voornamelijk afkomstig van een personage. Ook het non-prototypische gebruik van *dus* in volitionele contexten lijkt voornamelijk van een personage af te komen; het komt voornamelijk voor in de objectieve directe rede.

Samenvattend, veel afwijkend gebruik van connectieven is afkomstig van personages. Perspectivering kan dus gezien worden als verklaring voor dit afwijkende gebruik van causale connectieven. Aangezien in reportages meer sprake is van perspectivering, zijn in dit genre meer afwijkende gebruiksgevallen van connectieven. Het communicatieve doel van een schrijver kan het afwijkende gebruik van connectieven dus verklaren, omdat als er sprake is van veel perspectivering in een genre, dit sneller zal afwijken dan een teksttype zonder perspectivering.

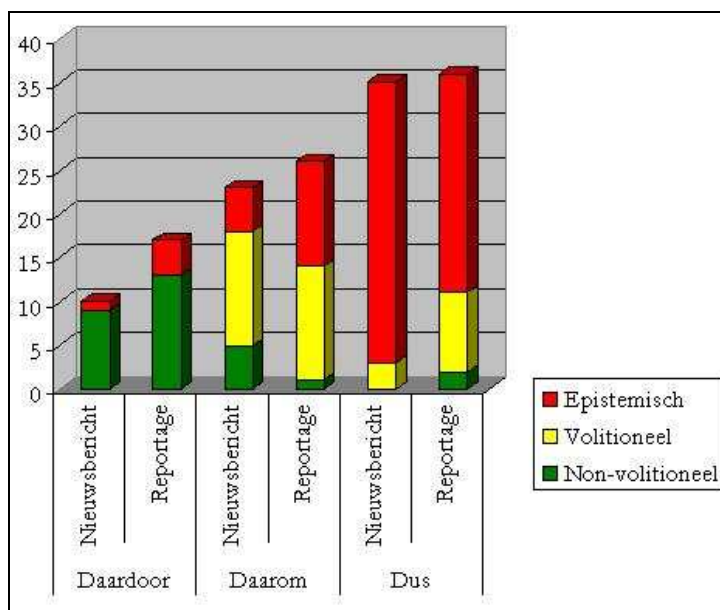
Dit onderzoek laat het belang zien van het onderscheid maken tussen genres. Ook als het gaat om onderzoek naar subjectiviteit in connectieven is het van belang verschillende genres te onderzoeken en deze dus niet in één corpus bij elkaar te zetten. *Daarom* komt in nieuwsberichten objectiever voor dan in reportages en *dus* komt in reportages juist objectiever voor.

Het belang van het scheiden van teksten uit verschillende genres wordt zichtbaar in de volgende grafieken. Figuur 2 laat de grafiek uit paragraaf 2.2. zien. In figuur 3 is de grafiek zichtbaar die de bevindingen van dit onderzoek weergeeft, waarbij onderscheid is gemaakt tussen nieuwsberichten en reportages. Figuur 2 komt redelijk overeen met de gegevens over nieuwsberichten uit figuur 3. Echter, figuur 3 laat zien dat er een verschil bestaat tussen de twee genres: het connectief gebruik is verschillend tussen reportages en nieuwsberichten.

Figuur 2. Distributie van *daardoor*, *daarom* en *dus* over de verschillende causale relatietypen (Stukker, 2005)

Figuur 3. Distributie van *daardoor*, *daarom* en *dus* over de twee teksttypen en de causale relatietypen in het huidige corpus

Dit onderzoek laat zien dat het belangrijk is om een onderscheid te maken tussen genres. Dit betekent dat eerder onderzoek naar het prototypische gebruik van connectieven op dit punt verbeterd moet worden. De prototypie in voorgaande onderzoeken is namelijk niet opgesteld voor verschillende genres. Het onderzoek van stukker (2005) bijvoorbeeld, heeft allerlei soorten krantenberichten in één corpus verwerkt. Maar uit dit onderzoek is gebleken dat als alleen naar de twee genres nieuwsberichten en reportages gekeken wordt, er een ander beeld tevoorschijn komt. De prototypie lijkt te fluctueren over de verschillende genres.

Hoe komt het dat het communicatieve doel zorgt voor een verschillend gebruik van connectieven? Hoe is dit te verklaren? Deze resultaten zijn te verklaren aan de hand van de construal-theorie. *Daarom* wordt namelijk regelmatig gebruikt om een relatie objectiever te doen lijken. Dit blijkt uit het non-prototypische gebruik van *daarom* waarbij *daarom* in epistemische contexten wordt gebruikt; contexten die subjectiever zijn en normaal gesproken met *dus* gemarkeerd zijn. Door deze contexten met *daarom* te markeren lijkt de relatie die gelegd is objectiever. Dit afwijkende gebruik van *daarom* in epistemische contexten komt vaker voor in reportages dan in nieuwsberichten. Daarom wordt *daarom* subjectiever gebruikt in reportages.

Dus komt in volitionele relaties voor. Deze worden voornamelijk gerealiseerd in de objectieve directe rede en dus vanuit het perspectief van een personage. De schrijver zorgt er met *dus* voor dat het perspectief van een personage aangehouden wordt. Dit komt vaker voor in reportages dan in nieuwsberichten.

7.2 Opvallende resultaten

In deze paragraaf zijn opvallende resultaten systematisch besproken. Eerst wordt de variabele modaliteit besproken. Hoe komt het dat *dus* zonder oordeel voorkomt? Vervolgens komt het afwijkende gedrag van het connectief *daardoor* aan bod. Tot slot wordt de realisatie van de SOC in 3^e persoon besproken.

7.2.1 *Dus* zonder oordeel

Als we naar de specifieke connectieven gaan kijken, zien we iets opvallends. Als de aantallen bij modaliteit (6.4.1) en relatietype (6.4.2) vergeleken worden, is te zien dat het connectief *dus* regelmatig voorkomt zonder oordeel. Dit is totaal 24 keer over beide teksttypen het geval. En dit, terwijl het connectief niet zo vaak voorkomt in non-volitionele en volitionele relaties, waar totaal 14 keer over beide teksttypen sprake van is.

Er is dus een aantal objectieve epistemische relaties. Om preciezer te zijn: er komen zes objectieve epistemische relaties voor in nieuwsberichten en vier objectieve epistemische relaties in reportages. Wat gebeurt daarin precies? Het lijkt of de auteur of een personage een aantal gedachtestappen samen met de lezer maakt om de lezer als het ware te dienen. Dit doet hij zonder een oordeel te vellen, maar de relatie is dus wel epistemisch omdat hij zelf de conclusie legt. Er komen in dit corpus twee manieren hiervan voor: een ‘dit-betekent-dat’ relatie of mee te rekenen.

Het eerste geval wordt door Pander Maat uitspraak-uitleg relaties genoemd (2002: 144). In fragment (60) geeft de auteur de uitspraak van Heinsbroek in directe rede weer. Heinsbroek meldt dat

het om het eigen geld gaat wat weer terug wordt gegeven. Daarna denkt hij met de lezer mee: “nee, het is dus geen lastenverlichting”.

(60) “Het is terecht dat mensen het geld dat ze gespaard hebben direct terugkrijgen, maar het gaat om hun eigen geld en het is **dus** geen lastenverlichting”, zei Heinsbroek.

Een fragment van een objectieve epistemische relatie waarbij het om ‘meerekenen’ gaat is (61). Er worden allerlei cijfers genoemd. De lezer kan deze ook zelf bij elkaar optellen, maar de schrijver maakt de mentale reken stappen die de lezer anders zelf zou moeten maken door het totale percentage van 3,25% te noemen.

(61) Bij Corus biedt de nieuwe CAO 2 procent loonsverhoging in februari plus 0,75 procent in september. <...> In de aflopende CAO bij Corus was bijvoorbeeld al 0,5 procent loonsverhoging per 1 februari opgenomen. Opgeteld krijgen de werknemers dit jaar **dus** 3,25 procent loonsverhoging.

Daarnaast is het opvallend dat er veel epistemische gebruikscontexten voorkomen in nieuwsberichten, aangezien nieuwsberichten alleen zouden moeten bestaan uit feiten. Als we verder kijken naar dit resultaat, is te zien dat zeventien gevallen (van de 25) voorkomen in een citaat. In het merendeel van de gevallen citeert de schrijver dus een personage, die voor een epistemische relatie zorgt.

7.2.2 *Daardoor* in een epistemische context

Daardoor wordt gekenmerkt door non-volitionele relaties. Echter, in dit corpus bleken drie gevallen epistemisch te zijn. De drie gevallen waarbij *daardoor* in een epistemische context staat, zijn afkomstig uit het corpus reportages. Een fragment dat deze drie gevallen typeert is (64):

(64) Zelf verwoordde Duiker zijn visie als volgt: Om tot de bevrijding van den mensch te geraken is ook in de architectuur 'zakelijkheid' het allereenigste middel, die de immaterialisering der architectuur volgens de kosmische wet der economie (...) den mensch weer het noodige zonlicht (...) en de vreugde der natuur kan schenken. Zonnestraal is **daardoor** ook meer dan zomaar een gebouw, meent Wessel de Jonge.

Vanuit de visie van Duiker op het ontwerp van het gebouw legt het personage Wessel de Jonge de conclusie dat het niet ‘zomaar een gebouw’ is. Deze relatie is dus afkomstig van een personage en dat geldt ook voor de andere twee reportagefragmenten die epistemisch zijn maar wel met *daardoor* gemarkeerd zijn. Het lijkt of het personage de relatie die hij legt zo objectief mogelijk probeert te maken.

7.2.3 Realisatie van de SOC in 3^e persoon

Opvallend is wel, dat er bij geen van de connectieven een verschil was in linguïstische realisatie van de SOC in de 3^e persoon. Ook niet als alleen naar de non-prototypische gebruiksgevallen gekeken wordt. Er was geen onderscheid tussen de realisatie door middel van een zelfstandig naamwoord en een persoonlijk voornaamwoord. Persoonlijke voornaamwoorden worden gebruikt in contexten waarin de persoon waarnaar verwezen wordt al in de tekst genoemd is en dus conceptueel ‘toegankelijk’ is (Stukker en Sanders 2009, te verschijnen in *discours*: 10). Stukker en Sanders stellen ook dat perspectivering waarschijnlijker is met een conceptueel toegankelijke SOC, een SOC die dus al eerder is geïntroduceerd, dan met een in de specifieke context nieuw geïntroduceerde persoon. Indien in reportages meer perspectivering optreedt, wat is gebleken in dit onderzoek, zou te verwachten zijn dat in dat corpus vaker gebruik wordt gemaakt van 3^e persoon in een persoonlijk voornaamwoord. Dit is dus niet het geval.

7.3 Vervolgonderzoek

In 6.5 is naar de subjectiviteitskenmerken van non-prototypisch gebruik van connectieven gekeken. Door naar de interactie tussen het relatietype met de vertelstijl te kijken, werd onder andere duidelijk dat de volitionele relaties die gemarkeerd zijn met *daarom*, vaak een rapportage van een handeling zijn. Terwijl bij volitionele relaties die gemarkeerd zijn met *dus* voornamelijk gerapporteerd is vanuit de objectieve directe rede. Non-prototypisch *dus* komt dus voornamelijk voort uit citaten. Deze conclusie is gebaseerd op erg kleine aantallen, net als de conclusies die gelegd zijn na het bekijken van de interactie tussen relatietype en linguïstische realisatie. Indien een vervolg onderzoek plaatsvindt, zou het aantal connectieven dat geanalyseerd wordt verhoogd moeten worden. Op deze manier kan, als de patronen bij grotere aantallen hetzelfde blijven, de significantie van de interacties uitgerekend worden.

Daarnaast is het van belang meer verschillende genres te onderzoeken. Op basis van de twee genres in dit onderzoek kunnen conclusies geformuleerd worden over de contextafhankelijkheid van connectiefgebruik. De verwachting dat connectiefgebruik fluctueert per genre is uitgekomen. Echter, nu is het de vraag wat prototypisch connectiefgebruik is in andere genres.

Literatuur

- Biber, D & Conrad, S. (2001). Register Variation: A Corpus Approach. In: D. Schiffrin, D. Tannen, H.E. Hamilton (eds.). *The Handbook of Discourse Analysis*. Oxford: Blackwell: 175-196.
- Hoeken, H. (1998). *Het ontwerp van overtuigende teksten. Wat onderzoek leert over de opzet van effectieve reclame en voorlichting*. Bussum: Coutinho.
- Kussendrager, N. & Van der Lugt, D. (2002), *Basisboek Journalistiek*, Groningen/Houten: Wolters-Noordhoff.
- Langacker, R.W. (1990). Subjectification. *Cognitive Linguistics* 1: 5–38.
- Oostdijk, N.H.J. (2007). *Dutch Language Corpus Initiative Pilot Corpus. Corpus description (D-Coi-06-09) (Intern rapport)*.
- Pander Maat, H. (2002). *Tekstanalyse. Wat teksten tot teksten maakt*. Bussum: Coutinho.
- Pander Maat, H. & Degand, L. (2001). Scaling causal relations and connectives in terms of speaker involvement. *Cognitive Linguistics* 12: 211-245.
- Pander Maat, H., Sanders, T. (1995). Nederlandse causale connectieven en het onderscheid tussen inhoudelijke en epistemische relaties (“Dutch causal connectives and the distinction between content and epistemic relations”). *Leuvense Bijdragen* 3: 349-374.
- Pander Maat, H. & T. Sanders (2000). Domains of use and subjectivity. On the distribution of three Dutch causal connectives. In B. Kortmann & E. Couper-Kuhlen (red.) *Cause, condition, concession and contrast: Cognitive and discourse perspectives*. Amsterdam: Benjamins: 57-82.
- Pander Maat, H. & Sanders, T. (2001). Subjectivity in causal connectives: An empirical study of language in use. *Cognitive linguistics* 12-3: 247-273.

- Pit, M. (2003). *How to express yourself with a causal connective? Subjectivity and causal connectives in Dutch, German and French*. Dissertation Utrecht University. Amsterdam: Rodopi.
- Pit, M. (2006). Determining Subjectivity in Text: The Case of Backward Causal Connectives in Dutch. *Discourse Processes*. 41 (2): 151-174.
- Sanders, T. (1997). Semantic and pragmatic sources of coherence: on the categorization of coherence relations in context. *Discourse Processes* 24: 119-147.
- Sanders, J., Redeker, G. (1996). Perspective and the representation of speech and thought in narrative discourse. In: G. Fauconnier & E. Sweetser (eds.) *Spaces, worlds and grammars*. Chicago: University of Chicago Press: 290-317.
- Sanders, T. & W. Spooren (2008). Causal categories in discourse –Converging evidence from language use. Draft January 2008. Utrecht University and VU Amsterdam.
- Spooren, W. (2005). Genre en taalgebruik. In J. Schilperoord & C. van Wijk (Red.), *Terugkijken en vooruitblikken op Leo Noordmans paden door de tekstwetenschap*: 13-24.
- Spooren, W., Bekker, B. & Noordman, L. (2001), Reversed order and subjectivity in different text types. In Degand et al. (eds.) *Multidisciplinary Approaches to Discourse*.
- Spooren, W., Sanders, T., Huiskes, M., Degand, L. (in press). Subjectivity and Causality: A Corpus Study of Spoken Language. In: J. Newman & S. Rice (eds). *Conceptual Structure in Discourse and Language*.
- Stukker, N. (2005). *Causality marking across levels of language structure. A cognitive semantic analysis of causal verbs and causal connectives in Dutch*. Dissertation Utrecht University, Utrecht: LOT.
- Stukker, N. & T. Sanders (2009), Another('s) perspective on subjectivity in causal connectives: a usage-based analysis of volitional causal relations. Te verschijnen in *Discours*.

- Stukker, N. & T. Sanders (2008). Another('s) perspective on subjectivity in causal connectives: Analyzing typical and non-typical use in corpora. In: W. Ramm and C Fabricius-Hansen (eds), *Linearisation and segmentation in Discourse*. Multidisciplinary Approaches to Discourse. Oslo: University of Oslo: 113-122.

- Stukker, N., T. Sanders & A. Verhagen (2008). Causality in verbs and in discourse connectives: Converging evidence of cross-level parallels in Dutch linguistic categorization. *Journal of Pragmatics* 40, 7: 1296-1322.

- Stukker, N., T. Sanders & A. Verhagen (ingediend). Categories of subjectivity in Dutch causal connectives: a usage-based analysis (revised version).

- Sweetser, E. (1990). *From etymology to pragmatics*. (Hoofdstuk 4: Conjunction, coordination and subordination). Cambridge: Cambridge University Press.

- Verhagen, A. (2004). Language, culture, nature: exploring new perspectives. In: Augusto Soares da Silva, Amadeu Torres, Miguel Gonçalves (eds.), *Linguagem, Cultura e Cognição: Estudos de Linguística Cognitiva*. Coimbra: Almedina: 165-187.

- Verhagen, A. (2006). Construal and perspectivization, ed. by D. Geeraerts & H. Cuyckens, *The Oxford handbook of cognitive linguistics*. Oxford: Oxford University Press: 48-81.

Bijlagen

Bijlage I Geanalyseerde tekstfragmenten

Daardoor in nieuwsberichten

Tekst	Nr.	Fragment
2114 tekst WR-P-P-H- 0000006154	1	Groningen tegen nieuwe Grote Markt Met een grote meerderheid hebben de Groningers de renovatieplannen voor de Grote Markt in het gisteren gehouden referendum weggestemd. De plannen zijn daardoor van de baan. Van de 'stadgers' die hun stem uitbrachten, stemde 81 procent tegen het renovatieplan Nieuwe Noordzijde met een parkeergarage onder de Grote Markt.
2185 tekst WR-P-P-H- 0000006225	2	Dit jaar zal in Amerika de werkloosheid nog verder oplopen en zal de groei van de consumptieve bestedingen mogelijk nog wat afnemen. Daardoor kunnen we pas volgend jaar op een 'krachtig, wereldwijd herstel' rekenen. Van Duijn onderschrijft de prognose van Wim Duisenberg, president van de Europese Centrale Bank, dat in Europa eind dit jaar de economische groei weer zal oplopen tot twee procent.
2310 tekst WR-P-P-H- 0000006350	3	"Alleen in Nederland zijn we de enige aanbieder." Vandemoortele heeft nooit eerder een klacht over het product ontvangen. "Het is een handig hulpmiddel voor in de keuken, je moet er alleen niet mee op het vuur spuiten." Telecombedrijven KPN, Vodafone, Dutchtone, Ben en O2 hebben geen serieuze concurrentie bij het afwickelen van onderling belverkeer. Daardoor is er nauwelijks een prikkel om een concurrerend tarief te berekenen voor dit verkeer.
2310 tekst WR-P-P-H- 0000006350	4	Volgens de kartelwaakhond is het gebrek aan concurrentie vooral het gevolg van het heersende principe dat de klant die belt, de rekening krijgt van het desbetreffende telefoontje. Hetzelfde principe geldt voor de afwikkelkosten. De ontvangende telecomnetwerken worden daardoor niet gestimuleerd om een laag tarief in rekening te brengen omdat de eigen klant niets van de afwikkelkosten merkt en zich dus niet op de kosten hoeft te oriënteren, aldus de NMA.
2405 tekst WR-P-P-H- 0000006446	5	„Je mag het niet zeggen, maar hoe moet het verder met dat kind”, vroeg een overbuurman van het Heterense gezin dat zondag in Oostenrijk verongelukte, zich gisteren in deze krant af. Van het gezin overleefde alleen de 10-jarige dochter Imke het ongeluk. Veel Nederlandse ouders houden geen rekening met de mogelijkheid van een gezamenlijk overlijden en hebben geen testament. Daardoor moet de kantonrechter na een noodlottig ongeval vaak beslissen over de voogdij van de kinderen.
2470 tekst WR-P-P-H- 0000006511	6	Opnieuw uitbraak mond- en klauwzeer in Engeland In Noord-Engeland is gisteren een nieuw geval van mond- en klauwzeer ontdekt in een gebied waar de afgelopen drie maanden geen uitbraak van de ziekte meer was vastgesteld. Daardoor vreest de Britse boerenorganisatie National Farmers' Union dat de ziekte opnieuw de kop kan opsteken.

2569 tekst WR-P-P-H- 0000006610	7	We bekijken of de handel of het bezit van dergelijke apparaten kan worden verboden " , zegt Spee. In sommige Europese landen bestaat al een verbod. De werkgroep buigt zich ook over het laserschild. Dit instrument weerkaatst de laserstraal waarmee de politie de snelheid van auto's meet. De apparatuur van de politie , een zogenaamd laserpatrol , raakt daardoor in de war.
2617 tekst WR-P-P-H- 0000006658	8	Als de Tweede Kamer niet instemt met het wetsvoorstel , is de Bovag bereid samen met de overheid een werkgroep te vormen om tot een oplossing van het probleem te komen. Een paar maanden geleden waarschuwde de Bovag al voor de financiële effecten die het alcoholverbod heeft op de tankstations. Volgens de brancheorganisati kost de maatregel 500 banen en keldert de winst van de pomphouders met 16 procent. Veel ondernemers kunnen daardoor in de financiële problemen raken , omdat zij amper mogelijkheden hebben om het omzetverlies op te vangen.
2672 tekst WR-P-P-H- 0000006713	9	Dat vond hij bij het Netwerkbureau Uitbreiding Kinderopvang , dat jaarlijkse metingen heeft laten doen van alle kinderopvangplaat - zowel in de gesubsidieerde als de particuliere instellingen. Milja Kruyt van vDMA - het bureau dat de metingen deed - waarschuwt dat enkele instellingen niet hebben gereageerd. Daardoor kunnen sommige gemeenten er in deze cijfers bekaaid af komen dan in de werkelijkheid.

Daardoor in reportages

Tekst	Nr.	Fragment
2	1	Het is een bende, chaotischer dan hier samengevat. Op 2 mei 2003 is er eindelijk het getuigenverhoor, maar Fred en Ilonka zijn er niet bij. Ze zeggen dat ze geen bericht hebben gekregen. De Jong is dan al niet meer hun advocaat maar vreemd genoeg nog wel procureur. Daardoor blijft hij het aanspreekpunt van het Hof, zonder dat Ilonka en Fred dat weten. De Jong houdt tegen Trouw vol dat hij hen wel heeft geïnformeerd. Pas eind mei trekt hij zich ook terug als procureur.
2	2	Hoe dan ook, het Hof krijgt Manuhutu niet te horen. Daardoor verliest Ilonka zonder een grote troef te hebben uitgespeeld. Slot had het oorzakelijke verband tussen de prik en de rugklachten aannemelijk gemaakt.
3	3	Mr. Wilbers van Pels Rijcken zegt, sprekend namens Jongens, gebonden te zijn aan geheimhoudingsplicht. Daardoor valt er vooralsnog over het gedrag van Pels Rijcken weinig meer te zeggen dan dat het juridisch irrationeel lijkt.
9	4	Zelf verwoordde Duiker zijn visie als volgt: Om tot de bevrijding van den mensch te geraken is ook in de architectuur 'zakelijkheid' het allereenigste middel, die de immaterialisering der architectuur volgens de kosmische wet der economie (...) den mensch weer het noodige zonlicht (...) en de vreugde der natuur kan schenken. Zonnestraal is daardoor ook meer dan zomaar een gebouw, meent Wessel de Jonge.
9	5	In het oorspronkelijke ontwerp had hij ook nog een manshoge aarden wal getekend, die het onderste, betonnen deel van het gebouw zou moeten omsluiten. Daardoor zou het net lijken of het ijle bouwwerk boven de aarde zweefde. Om onduidelijke redenen is die wal er nooit gekomen.
11	6	Nadat hij zijn eigen spullen op straat heeft gezet komt hij bij wijze van afscheid nog even binnen de boel kort en klein slaan. Terwijl hij daarmee bezig is stelen dieven buiten zijn papieren. Heleen waarschuwt de politie, die treuzelt met het proces-verbaal, zodat dat er nu nog steeds niet is. Daardoor zal het op de zitting lijken alsof Ahmed zich maar eenmaal heeft misdragen en niet tweemaal, wat een reden voor celstraf had kunnen opleveren.
13	7	Door de oorlog had en heeft Georgie een oorlogseconomie. Daardoor is de Georgische maatschappij erg familie-georiënteerd geworden, zegt Van Harten. "Veel geld is bij de heersende clans blijven steken, die opereren in de schaduw van de schaduw-economie.
15	8	In drie regio's zijn grote schoolbesturen begonnen met het project 'ouders voor de klas'. Ouders van basisschoolleerlingen krijgen de vraag voorgelegd of zij docent willen worden. Een nieuwe manier om het tekort aan leerkrachten op te vangen. In heel Nederland zijn er in 2006 immers, naar verwacht, meer dan tweeduizend voltijdse basisschool-docenten tekort. "Op basis van onze personeelsopbouw konden we een paar jaar geleden al voorspellen dat we vanaf 2005 jaarlijks dertig tot veertig vacatures zouden hebben", vertelt Angelique Nagel, personeelsfunctionaris van de Stichting Prodas, het bestuur van 29 basisscholen in Deurne, Asten en Someren. "Zo'n groot tekort los je niet op met de studenten die jaarlijks van de pabo komen. Denkend over oplossingen, dachten we aan de ouders. Veel ouders doen al zoveel -documentatiemoeders, overblijfvaders- dat we daardoor op het idee

		kwamen hen voor een baan in het onderwijs te interesseren."
15	9	De drie besturen verwachten dat relatief weinig deelnemers uitvallen omdat ze erg gemotiveerd zijn en 'wat ouder' (gemiddeld midden dertig). Ook vinden de besturen het een voordeel dat de docenten-in-spe zelf kinderen hebben. " daardoor hebben ze ervaring met kinderen en weten ze wat er in het basisonderwijs speelt", licht Nagel toe. "Ook hoeven we niet bang te zijn dat ze verhuizen, ze zijn gebonden aan deze streek."
30	10	"Een maand werd de telefoon zelfs niet opgenomen. Ze doen voortdurend toezeggingen die ze niet nakomen. Zo hebben ze een e-mailservicedienst waarbij ze garanderen binnen 24 uur te reageren. In september maakte ik daar een paar keer gebruik van, maar ik heb nu nog geen antwoord. Ik snap het wel hoor, de mensen die daar werken zijn van goede wil maar gewoon met te weinig", aldus Van der Zwet. " Daardoor worden wel honderden buitenlandse studenten gedupeerd."
30	11	De volgende hindernis voor alle studenten buiten de Europese Unie die langer dan drie maanden willen blijven, is het verkrijgen van de verblijfsvergunning, oftewel de Vergunning tot Verblijf (VTV). De vreemdelingendienst regelt dit pas als de student eenmaal in Nederland is. Ongeveer een paar honderd studenten hebben die vergunning nog steeds niet. Ze kunnen daardoor Nederland wel uit maar komen er niet meer in. Van der Zwet: "Ze zijn gegijzeld in 'Fort Nederland'." Ook kunnen de studenten bij de meeste banken geen rekening openen, wat erg lastig is bij financiële handelingen.
37	12	Rijkers: "De arbeidsvreugde is soms ver te zoeken. Als er twee zieke collega's zijn zoals vanochtend, begint de dag met een paniekgevoel van: dat redden we nooit." Verkuijlen: "Mensen gaan in de zorg werken om anderen te helpen. Ze willen dus graag aan de vraag van de cliënten voldoen. Maar daardoor gaan ze stressen. Dat moet ik voorkomen want dan plegen ze roofoverval op zichzelf."
44	13	Tel daarbij op dat scholen ook steeds minder zichtbaar aan 'waarden en normen' doen, tenminste: elke docent heeft andere waarden. Bekijk verder de demografische ontwikkelingen van Almere: er komen steeds meer verschillende mensen die niets gemeenschappelijks met elkaar hebben. En de conclusie moet volgens Kooijman zijn dat er zich meer jongeren aandienen met een vorm van ontspoord gedrag. 'En ze worden in hun agressieve gedrag nog aangemoedigd ook: een tik is tegenwoordig al heel normaal, daar doen we niet eens aangifte van. Daardoor gaat de rem eraf, en neemt het geweld alleen maar toe.'
46	14	Maar daar zit wel een dak op. Na de eerste regenbui en een akker vol hoog groen gebladerte zijn de volgers te voet nat tot op het kruis en soppen in hun schoenen. Het blijft fairly good weather. De vossenstand daalt hier vandaag met 1. De voorspelling van de senior joint master wordt bewaarheid, de honden vangen niets. Het is te warm (12 graden) en er staat te veel wind, daardoor blijft het geurspoor van de twee vossen die wel worden gezien, niet hangen. Maar er ligt wel een dode pluimstaart langs de weg: aangereiden.
47	15	Het kerkelijk opinieblad Centraal Weekblad wijdt er zijn zoveelste commentaar aan: 'Als er een identiteitscrisis in de landelijke kerk is, dan is het dat de kerk al veel te lang bezig is met het eenheidsproces. Daardoor blijven de echte vragen liggen, zoals: 'Wat is de taak van de kerken buiten de eigen gemeenten?'

48	16	Dat de speelschool in Sint Michiel is opgericht, is geen toeval. Norwin legt uit: "Hier in Boca was men al geemancipeerd voordat het woord uitgevonden was. De vissers waren de hele dag op zee. De vrouwen moesten de vis in de stad verkopen. Daardoor was er hier al een geïmproviseerd soort speelschool. In die geest zijn wij de speelschool begonnen."

Daarom in nieuwsberichten

Tekst	Nr.	Fragment
2009 tekst WR-P-P-H- 0000006049	1	In de afgelopen jaren probeerde Zwolsman , onder meer bijgestaan door zijn voormalige advocaat C. van Bavel , met justitie en de fiscus tot een schikking te komen. Die onderhandelingen liepen stuk. In de haven van het Italiaanse San Remo ligt daarom nog steeds Zwolsmans plezierjacht Maxim Z aan de ketting , waarvan de waarde wordt geschat op 3,5 miljoen gulden.
2070 tekst WR-P-P-H- 0000006110	2	Het strenge toelatingsbeleid is noodzakelijk om de integratie van allochtonen beter te laten slagen , vindt Nawijn. De spankracht van de samenleving om immigranten op te vangen , is beperkt , de rek lijkt er inmiddels uit. „ Veel Nederlanders zeggen : buitenlanders ? Prima , maar ze moeten zich aanpassen " , zegt hij in een toelichting op zijn begroting in de Justitiekant. „ De overheid moet daarom zeggen : hier gelden bepaalde normen en waarden. We zijn te lief geweest voor vreemdelingen en hebben te veel begrip gehad voor hun achtergrond en cultuur. " Die scherpe toon vertaalt zich ook in het inburgeringsbeleid voor 2003.
2128 tekst WR-P-P-H- 0000006168	3	Concurrenten mogen nu op grond van de wet het verkeer van hun klanten via het KPN-net leiden. Diverse telecombedrijven klagen de laatste maanden over opstoppingen op het telefoonnet. De Opta heeft daarom van het voormalige staatsbedrijf geeist dat het telefoonnet op 1 juli vrij is van opstoppingen.
2154 tekst WR-P-P-H- 0000006194	4	Maar de verhoging gaat wel pas per 1 juli in , in plaats van met terugwerkende kracht tot 1 januari , zoals de huisartsen wilden. Voor het lopende jaar is daarom geen 250 miljoen beschikbaar , maar 125 miljoen. Op advies van het LHV-bestuur hadden veel huisartsen besloten om hun contract met de zorgverzekeraar per 1 juli op te zeggen.
2215 tekst WR-P-P-H- 0000006255	5	Verzet Atjeh ziet af van massaprotest De Beweging voor een Vrij Atjeh ziet af van de massademonstratie die ze vandaag in heel Atjeh had willen organiseren ter herdenking van haar oprichtingsdag. De bevrijdingsbeweging vreest voor gewelddadigheden van het Indonesische leger tegen demonstrerende burgers. Leaders van de Atjese verzetsbeweging riepen de bevolking vrijdag daarom via de plaatselijke radio en televisie op vandaag binnen te blijven en thuis actie te voeren door middel van gebed.
2219 tekst WR-P-P-H- 0000006259	6	Het experiment zal een half jaar duren. Minister Borst (Volksgezondheid) heeft het Limburgse experiment goedgekeurd. De artsen wilden aanvankelijk 60.000 gulden extra per jaar van de zorgverzekeraar , maar volgens CZ zou dat een „ onwettige tariefsverhoging " tot gevolg hebben. Afsproken is daarom met een experiment te beginnen om toch geld beschikbaar te krijgen voor de onregelmatige diensten.
2221 tekst WR-P-P-H- 0000006261	7	Zij is na gesprekken met experts tot de conclusie gekomen dat de ontwikkeling van een betrouwbare en fraude-bestendige mobimeter binnen twee jaar mogelijk is. Het apparaat is een onmisbaar element in haar plannen om automobilisten voortaan te laten betalen per gereden kilometer. Zij gaat uit van het principe dat de gebruiker betaalt. Zodra de kilometerheffing is

		ingevoerd , verdwijnt daarom de motorrijtuigenbel. De aanschafbelasting op personenauto's en motorrijwielen wordt met een kwart verlaagd. Het omslagpunt in de heffing komt te liggen op achttienduizend kilometer per jaar. Wie minder rijdt , gaat er op vooruit.
2227 tekst WR-P-P-H- 0000006267	8	Gebruikersruimten voor verslaafden Het openbaar ministerie onderzoekt of het mogelijk is dakloze verslaafden in nieuwe opvanghuizen in Utrecht drugs te laten gebruiken. De overlast moet buiten die huizen op die manier zo beperkt mogelijk blijven. Een van de mogelijkheden die daarom ook wordt onderzocht , is om te gedogen dat een vaste dealer de verslaafden drugs levert.
2238 tekst WR-P-P-H- 0000006278	9	Het is goed dat dit bekeken wordt , gelet op het feit dat de integratie niet vlot verloopt. " Het ministerie van Justitie , eerstverantwoorde voor verblijfsvergunning , is geïrriteerd door de notitie van Van Boxtel. Er is wel sympathie voor de intenties van de bewindsman , maar deze zijn volgens Justitie-bronnen ondeugdelijk onderbouwd. Het wordt daarom verwacht dat ze de komende dagen zullen worden afgeschoten tijdens overleg tussen de betrokken bewindslieden.
2346 tekst WR-P-P-H- 0000006386	10	Via een code kan hij ook bedrijven toegang geven tot een deel van zijn kluis. Dat is bijvoorbeeld handig als een apotheker wil controleren welke medicijnen een klant reeds slikt. - En als ik daar niet aan mee wil doen ? ' Dan bedankt u voor een kluis of laat deze leeg. Het gaat om privacy-gevoelige materie. Daarom hebben we eerst contact gehad met de Registratiekamer en zit de oud-direteur van de Consumentenbond in de commissie.
2392 tekst WR-P-P-H- 0000006433	11	Als er gewinkeld wordt wil men optimaal worden geëntertained , " aldus Hamming. Vandaar dat de warenhuizen een soort pretpark-functie hebben gekregen. Vooral de horeca speelt daarbij een belangrijke rol. Daarom heeft V & D , dat vroeger veel minder populair was vanwege zijn ' grijze muizen'-imago , binnen haar muren onder andere de La Place-restaurants opgezet. De toenemende vrije tijd heeft bij de Bijenkorf weer geleid tot vergroting en vernieuwing van de sportafdelingen in de drie grote steden.
2392 tekst WR-P-P-H- 0000006433	12	Pas vele jaren , en grote verliezen , later begon AH voorzichtig weer met een supermarktketen in Portugal. Nu echter door overnames van een lokale supermarkt. De grens over Een echte overname van of een fusie met een buitenlands warenhuisconcern door Vendex KBB kan daarom nog enige jaren op zich laten wachten. Door de fusie tussen Vendex en KBB zijn de warenhuizen in Nederland in één hand gekomen , een situatie die zich in geen ander Europees land voordoet.
2405 tekst WR-P-P-H- 0000006446	13	„ Omdat ook de keren worden meegeteld dat een testament moet worden herzien " , zegt een woordvoester van de Koninklijke Notariële Beroepsorganisati in Den Haag. „ Bovendien kunnen we niet zien of in die testamenten de voogdij is geregeld. " Huiskes merkt in de praktijk dat veel ouders niet nadenken over het vastleggen van de voogdij. „ Daarom attendeer ik mensen die bijvoorbeeld een hypotheek komen afsluiten standaard op het belang van een testament.
2496 tekst WR-P-P-H- 0000006537	14	Ook nu nog vertonen ze overeenkomsten in talloze functies , zoals de wijze van communicatie tussen hun cellen of de waterhuishouding , maar die mechanismen ontwikkelden zich door de evolutie heen onafhankelijk van elkaar. Anatomisch gezien lijken ze daarom totaal niet op elkaar , de

		wandelende tak daargelaten. Maar op het niveau van hun genen kunnen plant en dier elkaar de hand geven.
2541 tekst WR-P-P-H- 0000006582	15	Niettemin melden zich regelmatig mensen die ervan overtuigd zijn dat hun gezondheidsklacht direct samenhangen met hun verblijf in de nabijheid van een zendmast. Een behoorlijk deel van de Tweede Kamer is er daarom nog niet helemaal gerust op. PvdA , CDA en D66 willen de klachten in elk geval niet zomaar wegwuiven.
2541 tekst WR-P-P-H- 0000006582	16	Niettemin melden zich regelmatig mensen die ervan overtuigd zijn dat hun gezondheidsklacht direct samenhangen met hun verblijf in de nabijheid van een zendmast. Een behoorlijk deel van de Tweede Kamer is er daarom nog niet helemaal gerust op. PvdA , CDA en D66 willen de klachten in elk geval niet zomaar wegwuiven. ' Er is nog veel onduidelijkheid ' , aldus PvdA-Kamerlid M. Wagenaar. ' Daarom zou het verstandig zijn om ook in de toekomst onderzoek te blijven doen.
2564 tekst WR-P-P-H- 0000006605	17	Asielzoekers die hier niet kunnen blijven , moet je ook niet laten integreren , vindt Kalsbeek , want dat belemmert terugkeer. Daarom worden kinderen van vijftien tot achttien jaar die geen kans hebben op een verblijfsvergunning vanaf de zomer opgevangen in speciale campussen van het Centraal Orgaan Opvang Asielzoekers (COA).
2611 tekst WR-P-P-H- 0000006652	18	De fabrikant van kopieermachines en printers wil niet zeggen hoeveel banen in Nederland verloren gaan en dat wekt de woede van de vakbonden. Het CNV denkt dat de vestigingen in Venlo worden getroffen. „ Wij wisten dat het bedrijf zware tijden doormaakt " , zegt Joost van Egmond , bestuurder van de Bedrijvenbond CNV. „ Daarom hadden we met Océ afgesproken dat zij ons zouden informeren als er een reorganisatie ophanden zou zijn.
2657 tekst WR-P-P-H- 0000006698	19	IMM Japan is volgens Kawakami niet meer dan een „ bestemming voor hen die afdalen uit de hemel " , ofwel de werkgever van topambtenaren die vroegtijdig met pensioen moeten. Controle door ambtenaren op de gehanteerde praktijken was dan ook niet te verwachten , ook al was moederorganisatie KSD door het ministerie van Arbeid erkend als ` stichting tot nut van het algemeen ' en zou het ministerie daarom toezicht moeten houden op haar activiteiten.
2672 tekst WR-P-P-H- 0000006713	20	Daardoor kunnen sommige gemeenten er in deze cijfers bekaaid af komen dan in de werkelijkheid. ' De branche werkte graag mee aan de metingen. Zij is enorm aan het professionalisere en had dringend behoefte aan overzicht ' , zegt Kruyt. ' De respons was dus hoog. Ik denk dat je daarom toch van een betrouwbaar beeld kunt spreken. ' De verschillen tussen de gemeenten zijn groot , zeker als het om de zogenoemde ' hele dagopvang ' gaat (de crèches voor nul- tot vierjarigen).
2681 tekst WR-P-P-H- 0000006722	21	Geen enkel bedrijf wil Betuwelijn exploiteren. Het ministerie van Verkeer en Waterstaat is er niet in geslaagd om een bedrijf te vinden dat de Betuwelijn wil exploiteren. Het zal daarom zelf de exploitatie voor zijn rekening nemen.
2681 tekst WR-P-P-H- 0000006722	22	Mocht er dan alsnog een exploitant worden gevonden , dan zou een meevaller ontstaan. Vorig jaar heeft het kabinet uitvoerige marktverkenningen gehouden. Bedrijven zien te veel onzekerheden , zo bleek daarbij. Politieke onzekerheden , met name over het tempo van liberalisering van het spoorvervoer , maar ook economische

		onzekerheden. Ze zien daarom voor de overheid een initiërende rol weggelegd bij de exploitatie van de spoorlijn.
2705 tekst WR-P-P-H- 0000006746	23	Aan het vinden van personeel worden dan ook geen onnozele bedragen gespendeerd. Vorig jaar werd in Nederland liefst 1,6 miljard gulden uitgegeven aan arbeidsmarktcommu. Deze dikke zaterdagkrant getuigt ervan , de opmars van vacaturesites als clickwork.nl en jobnews.nl lijkt niet te stuiten , en zelfs televisie , radio , en billboards worden tegenwoordig ingezet bij de zoektocht naar personeel. Maar elke extra gulden die wordt ingezet , levert al lang niet meer een gulden extra rendement op , constateren werkgevers en hun adviseurs. Meten is daarom ook hier weten.

Daarom in reportages

Tekst	Nr.	Fragment
2	1	In 1999 wijst het Hof een tussenarrest. Mr. Jongens, die de zaak net heeft overgenomen, legt het uit als een nederlaag maar je kunt er ook een gelijkspel in zien. Het Hof weigert de bewijslast om te draaien maar geeft Ilonka de kans getuigen te laten horen, met name Manuhutu. In juridische termen: het Hof laat haar toe tot bewijs. Maar mr. Jongens toont zich onder de indruk van de akte van de tegenpartij, waarin staat dat Manuhutu denkt dat hij bij de anesthesie aanwezig is geweest. Daarom ziet ze weinig in een verhoor. Ze stelt roeyement voor, beëindiging van de zaak.
4	2	"Bovendien is een zwangerschap geen ziekte, maar iets moois. Daar zijn risico's aan verbonden, dat weet iedereen. Risico's loop je echter ook als je gaat voetballen of de bus neemt. Daarom moet je als overheid terughoudend zijn met het aanbieden van prenatale tests. Vrouwen hebben een eigen verantwoordelijkheid en vaders staat moet daar buiten blijven."
4	3	Ormel erkent dat al die bezwaren ook gelden voor vrouwen van boven de 36. Maar toch wil hij de bestaande praktijk niet veranderen, omdat de kans op een afwijking 'exponentieel toeneemt'. Hij wijst op de cijfers: op 30000 zwangerschappen van vrouwen van 36 jaar en ouder wordt 170 keer het Syndroom van Down geconstateerd, bij jongere vrouwen zijn dat 230 gevallen op 170.000 zwangerschappen. "Ik vind het daarom terecht dat het ziekenhuis de mogelijkheid van een test aanbiedt. Maar dat wil niet zeggen dat je die test moet ondergaan. Dat mag, gelukkig, de vrouw zelf beslissen."
6	4	Robin heeft wel hersens voor de havo, maar zijn darmen werken niet zo mee. Eens in de zoveel tijd spelen zijn ingewanden op. Hij heeft dan zoveel pijn dat hij niet naar school kan. Op het Casparuscollege, afdeling Amstellandlaan ging hij daarom naar de vmbo-t brugklas, de theoretische richting van het beroepsonderwijs.
7	5	"Dit was een totaal andere situatie dan die andere huilbuien, waarin mensen om hun politieke opstelling werden aangevallen", aldus Wiegel nu. "Ik werd aangevallen in mijn persoonlijke leven. Het cruciale punt was die ene vraag. Bij Jaap van Meekren lag een stapel vragen en de hele tijd lag een papiertje apart. Opeens realiseerde ik me dat dat voor mij persoonlijk was bedoeld, dat het een vooropgezet plan was om mij persoonlijk te raken. Zoiets had ik in mijn hele leven nog niet meegemaakt, en volgens mij is dat ook nadien niet gebeurd bij andere politici. Die uitzending eindigde in een totale chaos. Nadien hebben de voorzitter van de Avro en Van Meekren hun excuses gemaakt. De omroep heeft duizenden woedende reacties gekregen. Daarom heeft het mij ook geen schade opgeleverd, het was een totaal andere situatie, het ging niet om politiek."
7	6	"Bij Ter Veld en Adelmund is het anders, omdat zij niet als goede politici worden gezien. Dan doen ze het niet goed en gaan ze huilen. Maar het feit dat iemand vrouw is komt in de reacties altijd extra in beeld: zie je wel, het is een vrouw. Daarom vond ik de reactie van Jeltje van Nieuwenhoven ook zo raak: zij was de directe aanleiding waarom Ter Veld ging huilen, toen zij als vriendin arriveerde op de persconferentie in Nieuwspoort. Zij zei in een interview met Elsevier dat er natuurlijk een vrouwenkant aan zit, maar dat er helaas nooit een mannenkant aan zit."

9	7	Zonnestraal was niet bedoeld voor de eeuwigheid. Hooguit een paar decennia zou het sanatorium bestaan. Dan zou het overbodig worden, omdat door de voortschrijdende medische wetenschap de tuberculose uitgeroeid zou zijn. En daarom ontwierp architect Jan Duiker in de jaren twintig van de vorige eeuw een uiterst fragiel bouwwerk met veel glas en materiaal dat de tand des tijds niet hoefde te doorstaan.
9	8	Het idee van Duiker was Zonnestraal zo luchtig en transparant te bouwen, dat het zou lijken alsof er geen materialen waren toegepast, alsof het alleen maar omsloten ruimte was. Om die illusie te versterken liet hij de muren stralend wit schilderen en de stalen raamlijsten lichtblauw. De raamlijsten waren niet verzinkt en moesten daarom elke drie jaar geschilderd worden, wilden ze niet wegroesten.
9	9	Jarenlang was het hoofdgebouw een ruïne. Stilaan rotte het weg, precies zoals Jan Duiker het zich had voorgesteld toen hij de materialen uitkoos. Licht en ruimte was het credo van de architecten van het Nieuwe Bouwen, de modernistische stroming uit de jaren twintig waar Nederlanders zo'n belangrijke rol in speelden. En daarom koos hij voor glas en dunne raamstijlen. Het licht moest tot in het binnenste van het gebouw kunnen doordringen, tot in het ketelhuis toe. Waar de verwarmingsketels normaal in een stoffige kelder werden ondergebracht, plaatste Duiker ze letterlijk in een glazen huis.
10	10	De jongens overwegen terug te gaan, maar weten niet of dat wel kan. De Chinese autoriteiten doen lastig als het gaat om terugkeer van landgenoten. In de paar jaar dat Van Rhee dit werk doet is het hem drie keer gelukt om Chinezen naar hun geboorteland terug te helpen. En de ervaring heeft geleerd dat de Chinese autoriteiten zonder de noodzakelijke identiteitspapieren moeilijk meewerken. Daarom dringt Van Rhee er bij de jongens op aan goed na te denken over de plek waar ze vandaan komen.
10	11	Een oudere Afghaanse man komt mopperend het kantoortje binnenlopen. Het zit hem niet mee. Met een rammelende maag van het vasten heeft hij de halve stad doorgelopen op zoek naar de IOM. En nu krijgt hij ook nog van Van Rhee te horen dat hij bij het verkeerde adres is. Boos kijkt hij voor zich uit. De Afghaan wil een enkele reis hebben naar zijn kinderen die als vluchtelingen zijn toegelaten in Australië. Zelf kan hij het niet betalen. Hij is ziek en heeft te weinig inkomen om het geld bij elkaar te sparen. De man heeft de pech dat hij een Nederlands paspoort heeft en daarom moet Van Rhee de hulp weigeren.
11	12	De ex is een Egyptenaar. Heleen wil dat niet benadrukken: "Cultuurverschil heeft meegespeeld maar was niet de hoofdzaak. Ik ken nog een stel waarvan de man Egyptenaar is. Die leven al 14 jaar met elkaar en hebben kinderen. Waar het om gaat is dat er in Nederland per jaar bij huiselijk geweld vijftigduizend vrouwen en kinderen zwaar mishandeld worden. Daarbij vallen ongeveer 75 doden. Daar moeten ze iets aan doen en daarom wil ik mijn verhaal kwijt."
14	13	Tijdens de spannende laatste uren van het bewind van president Sjevardnadze lieten de oppositieleiders zich al stuk voor stuk erover uit: hun belangrijkste taak de komende dagen is de stabilisatie en normalisatie van het land. Daarom vergaderde waarnemend president Nino Boerdzjanadze gisteren urenlang met de leden van de Veiligheidsraad. Zij besloten dat vandaag de

		datum van de volgende verkiezingen wordt vastgesteld.
24	14	De overdaad aan misdaad op de Antillen is gigantisch. Het klokje rond patrouilleren marine en kustwacht om coketransporten te onderscheppen. Karstens: "Als je de hele zaak wilt afdekken, zul je je met een observatieteam drie nachten van tevoren bij een baai moeten ingraven. Anders weet het hele eiland waar je ze opwacht. Daarom zetten we zo effectief mogelijk in op het vergaren van criminele inlichtingen.
24	15	De advocaat-generaal geeft toe dat het triest gesteld is met de rechtshandhaving. "Er moeten teams komen die gespecialiseerd zijn in het volgen van drugslijnen. Er zal nauwlettender gecontroleerd moeten worden wie hier binnenkomt. Voor de opsporing van het witwassen van crimineel geld hebben we niet genoeg personeel en kwaliteit in huis." Ondanks al die inzet tegen de zware criminaliteit, voelt de gewone burger zich niet meer veilig. De overvallen ('atranko's') op winkels, restaurants en benzinepompen waarbij schoten vallen, nemen toe. " daarom hebben we afgesproken dat we een zero tolerance-beleid invoeren. Op de weg worden bij acties alle auto's aan de kant gezet en doorzocht. Ook wie zijn veiligheidsgordel niet aanheeft, krijgt een boete. Zo laat je de bevolking zien dat je wat doet aan de rechtshandhaving."
29	16	"Toen we na een week het autopsierapport over Hester kregen, bleek dat door alle technische termen bijna onleesbaar, ook al spreek ik redelijk Spaans", zegt Van Nierop. "Het ministerie van buitenlandse zaken kon voor ons geen vertaling regelen, alsof wij op dat moment in de gemoedstoestand waren om dat zelf te organiseren. Uiteindelijk hebben de huisarts, een kennis en de Haagse politie ons geholpen met de uitleg van wat er nou eigenlijk stond. Uit het rapport bleek onder meer dat Hester geen stress-verschijnselen had, zoals dat heet. Dat betekent dat ze waarschijnlijk niets heeft gemerkt van wat er is gebeurd. Dat was zo belangrijk. Ze kon ongenadig hard schreeuwen, de dader heeft haar daarom waarschijnlijk eerst bewusteloos geslagen."
33	17	Het beter begeleiden van vluchtelingen in Noord-Afrika kan directe invloed hebben op het aantal mensen dat in de EU om onderdak komt vragen. Maar voor de UNHCR heeft dat niet de hoogste prioriteit. "Het gaat ons niet om een buffer voor mensenstromen naar de EU, maar om een buffer van bescherming voor de vluchtelingen", zegt Durieux. "Al sluit het ene belang het andere niet uit, natuurlijk." Met name in het tweede project ligt daarom volgens hem een kans besloten die de EU niet zou mogen missen.
35	18	Het maakte weinig indruk. Een week later deed de regering in Nicosia daarom een poging het initiatief weer naar zich toe te trekken. Het kwam met een lijst van speciale maatregelen om 'het vertrouwen van de Turks-Cyprioten te winnen, te laten zien dat we willen samenwerken.'
37	19	Het is nu geen spitsuur, verzekert verpleegkundige Hennie Steenhof (50). Daarom staat zij, zoals altijd, alleen op de verpleegafdeling, deze dinsdagmiddag rond drie uur. Waarop de argeloze bezoeker zich direct afvraagt hoe het er dan toegaat als het wel spitsuur is -tussen zeven en negen uur 's ochtends.
38	20	Eisenhuth: "Het is macaber, maar wat ik nu ga zeggen is juridisch gezien van belang. Om moord aan te tonen moet bewezen zijn dat Houtman nog leefde toen Bikker, volgens verklaringen uit de oorlog, nogmaals op de verzetsman geschoten zou hebben terwijl het slachtoffer al op de grond lag. Wie zegt mij dat Houtman niet allang dood was toen die schoten werden gelost?"

		Daarom moet Bikker in de rechtszaal zwijgen. Eisenhuth: "Als Maass moord wil bewijzen, moet hij ook voorbedachten rade bewijzen. Hij moet aantonen dat Bikker na kalm beraad Houtman opzettelijk doodde. Wij willen niet dat onze client in de rechtszaal uitlatingen doet waarmee hij zichzelf zou kunnen belasten."
39	21	Anneke Smelik doet zelf ook onderzoek naar nieuwe beelden en nieuwe verhalen. Ze sprak vorige maand in Nijmegen haar oratie uit, getiteld 'Zwemmen in het asfalt. Het behagen in de visuele cultuur'. Daarin trekt ze het gedigitaliseerde (ofwel op de computer bewerkte) beeld uit het verdomhoekje. Natuurlijk is het onbetrouwbaar in de zin dat er niet altijd een werkelijkheid is waaraan dat beeld getoetst kan worden, maar daarom is het ook juist zo'n creatief instrument. Indirect heeft het gedigitaliseerde beeld volgens Smelik ook al veel invloed uitgeoefend op de traditionele verhalen in Hollywood. Die verhalen zijn gefragmenteerder geworden, er zijn meer open eindes, tegenstrijdigheden, verwijzingen naar andere films, zegt ze in haar oratie.
41	22	Ook na jarenlange behandeling ziet Koolen die wrok, die soms ontaardt in explosief gedrag, niet afnemen. Hij liet daarom een onderzoek doen door twee wetenschappers van de Katholieke Universiteit Nijmegen, J. Oud en J. Spee. Zij bevestigden wat Koolen al vermoedde: dertig procent van de minderjarige criminelen is niet te helpen en daarin hoeft niet langer geïnvesteerd te worden. Deze groep moet als het zware (levens-)delicten betreft, desnoods levenslang worden opgesloten, alleen maar om de samenleving te beschermen.
41	23	Het aantrekken van jeugdpsychiaters die juist deze tak in de gedragswetenschap beoefenen stond daarom lang op Koolen zijn verlanglijstje. 'Ik heb stad en land afgebeld, maar ze zijn er niet. Werken met delinquenten is niet populair onder psychiaters. Maar als jij er een kent moet je het zeggen.'
41	24	Kraaide er vroeger geen haan naar de recidivecijfers van de justitiele jeugdinstellingen, nu zijn ze gedwongen hun scores uit te leggen. De behandelings-directeur wil daarom aantonen dat ondanks de vele en dure investeringen het vooral de jongeren zijn die niet willen. Onderzoeker Spee, die behalve bij de universiteit in dienst is bij de Hunnerberg, zet daar wel zijn vraagtekens bij. 'We leggen het onvermogen nu bij de client neer, maar dat kunnen we ook bij ons zelf neerleggen.'
43	25	Kleinsma signaleert dat haar partij in Paars teveel naar het midden is opgeschoven. 'Als middenpartij hebben we iets amorfs gekregen. Wij moeten laten zien waar we voor staan. We moeten terug naar onze eigen beginselen, terug naar onze core-business: inkomen, werk, leefbaarheid, onderwijs en zorg. Dat zijn de thema's waarop we ons moeten profileren. Dat waren vroeger de onderwerpen en dat zijn ze nog steeds. Het is prima als de VVD in de dure buurten 60, 70 procent scoort -daar zitten hun kiezers-, als wij maar in de gewonere wijken de belangrijkste partij blijven. Daarom moeten we ons niet teveel afficheren met Paars, anders worden we op een hoop gegooid met VVD en D66. Wat dit betreft zou het een verademing zijn als we een nieuwe coalitie krijgen, zonder deze partijen.'
45	26	De Beus: 'Zij hebben een essentieel punt laten liggen, namelijk dat het multiculturele feest als een kaartenhuis is ingestort. Je kunt erover twisten of de lichte economische terugval het onbehagen heeft losgemaakt, of dat 11

		september mensen het gevoel heeft bezorgd dat het met de minderheden hier uit de hand kan lopen. Feit is dat de sociaal-democratie hiertegenover had moeten stellen dat het sluiten van de grenzen zich niet verdraagt met het egalitaire ideaal. Je kunt niet zeggen: nieuwkomers komen er niet meer in. Links had daarom het besef moeten bijbrengen dat we met deze drukte moeten leren leven, het had daar ook wegen en mogelijkheden voor moeten uitstippelen. Ze lieten het probleem echter links liggen. Het was een politiek van de vermijding.'
46	27	Volgens David Conway (filosoof te Middlesex) doet het er niet toe wat de vos wil: 'Die is ongedierte, en moet bestreden. Het doel van de jacht is niet pijn te veroorzaken, en jagen is daarom niet wreed.' Steve Jones, professor in erfelijkheidsleer te Londen, denkt daar heel anders over. 'De lol van de vossenjacht zit 'm kennelijk in het pijn doen van dieren. Waarom gaan die mensen niet in een slachthuis werken, dan verdienen ze er ook nog iets mee.'
51	28	En dat zou je helemaal niet denken als je hem ontmoet. Hans Eichel komt rustig, bedachtzaam en vertrouwenwekkend over. Dit is geen adrenalinegedreven politicus, maar een evenwichtig, bescheiden man. Krachtig en energiek is hij zeker, maar zonder een spoor van krachtpatserij. Juist daarom is het zo opmerkelijk dat Eichel de laatste weken fel werd. Bijna tegen zijn aard in is Eichel agressief geworden.

Dus in nieuwsberichten

Tekst	Nr.	Fragment
2156 tekst WR-P-P-H- 0000006196	1	Burt heeft nog gelijk ook , vindt bank- en verzekeringsanali Cor Kluis van Iris , het onderzoeksinstitu van Rabo en Robeco. De kosten vormen bij Bank of Scotland 48 procent van de inkomsten , bij NatWest ligt dat percentage op 67. NatWest heeft zijn zaken dus nog niet op orde en wil desondanks al fuseren met verzekeraar Legal and General. Burt wil daar een stokje voor steken en tegelijk het NatWest-managemen lozen. Terecht , vindt Kluis.
2172 tekst WR-P-P-H- 0000006212	2	„ Er komen toch ook mensen om iets op te zoeken voor bijvoorbeeld een scriptie. " EasyEverything vindt zichzelf een serviceverlenende instelling. Het bedrijf exploiteert in Rotterdam 350 computers waarop gebruikers kunnen internetten. „ De koffie- en broodjesverkoop is dus slechts een ondersteunende activiteit " , argumenteerde advocaat mr. M. Oranje namens het bedrijf.
2174 tekst WR-P-P-H- 0000006214	3	Iedere nacht hoor je er knallende schoten en doordringende gillen. Iedere morgen heeft de gemeentereiniging druk werk met het wegwassen van de bloedplekken van de straten. ' Het staat geschreven en is te zien in het museum van Oss , en dus is het waar wat de expositie Criminorama toont over vierduizend jaar zinloos geweld in Oss.
2174 tekst WR-P-P-H- 0000006214	4	' Het staat geschreven en is te zien in het museum van Oss , en dus is het waar wat de expositie Criminorama toont over vierduizend jaar zinloos geweld in Oss. (Gesponsord door een keur aan respectabele bedrijven , dus is het dubbel waar.) Wat is het wapen van Oss ? Het litteken na een haal van een mes over de wang. Noem Oss en iedereen zegt : Messentrekkers ! Al sinds de Oudheid.
2175 tekst WR-P-P-H- 0000006215	5	Deze beperking geldt niet wanneer een zaak bij het hof is aangebracht door de Veiligheidsraad. Het statuut van het hof is ondertekend door 139 landen. In veel landen is het ratificatieproces nog gaande. Tegen de tijd dat de rechters aan het werk gaan , zal het aantal deelnemende landen dus aanzienlijk groter zijn dan 74. Israël heeft zondag laten weten niet te zullen deelnemen aan het Strafhof.
2207 tekst WR-P-P-H- 0000006247	6	Wie zich al had geregistreerd : ongedaan maken ! Daarmee treft de kerkprovincie een van haar prominentste katholieken recht in het hart : de vermaarde kerkjurist Ruud Huysmans (66) , oud-voorzitter van de Raad van Kerken. Hij sloot zo'n contract met theologe Freda Dröes (50). Hij verklaarde dat hun daad valt in ' de vrije sector van hun leven ' , en dus niet onder het gezag van de kerk valt. Had je gedacht , reageerde de kerk , dit is net zo erg als trouwen. Je loopt maar naar de notaris als het om de erfenis gaat.
2219 tekst WR-P-P-H- 0000006259	7	De huisartsen hopen per praktijk 15.000 gulden te besparen , zegt huisarts B. de Wit. „ In deze regio schrijven artsen 550 gulden per patiënt per jaar aan medicamenten voor , terwijl dat landelijk vijftig gulden lager ligt. Wellicht zit er dus enige rek in die we eruit kunnen halen.
2221 tekst WR-P-P-H- 0000006261	8	De mobimeter die in alle auto's wordt geïnstalleerd , houdt het aantal gereden kilometers bij en stuurt de verschuldigde aangifte eens per maand automatisch naar de belastingdienst. De belastingambtenar krijgen dus alleen informatie over het aantal gereden kilometers en niet over de

		locatie en het tijdstip van de ritten.
2271 tekst WR-P-P-H- 0000006311	9	Ongeveer een kwart hiervan is dit jaar gespaard en dit bedrag wil Van Eijck volgend jaar nog niet vrijgeven. Dat zou een jaar later moeten gebeuren. Opvallend genoeg reageert LPF-minister Herman Heinsbroek van Economische Zaken lauw op de plannen van zijn partijgenoot. Hij noemt het voorstel van Van Eijck sympathiek. ' Het is terecht dat mensen het geld dat ze gespaard hebben direct terugkrijgen , maar het gaat om hun eigen geld en het is dus geen lastenverlichting ' , zei Heinsbroek.
2310 tekst WR-P-P-H- 0000006350	10	Volgens de kartelwaakhond is het gebrek aan concurrentie vooral het gevolg van het heersende principe dat de klant die belt , de rekening krijgt van het desbetreffende telefoontje. Hetzelfde principe geldt voor de afwikkelkosten. De ontvangende telecomnetwerken worden daardoor niet gestimuleerd om een laag tarief in rekening te brengen omdat de eigen klant niets van de afwikkelkosten merkt en zich dus niet op de kosten hoeft te oriënteren , aldus de NMA.
2346 tekst WR-P-P-H- 0000006386	11	In het slechtste geval laat een antwoord 48 uur op zich wachten. ' Mocht er na kantoortijd een dodelijk ongeluk gebeuren , dan worden de gegevens van het slachtoffer gecheckt door een gemeenteambtenaar die uit zijn bed is gebeld en naar kantoor is gefietst. Dat is toch moeilijk te geloven in het huidige internet-tijdperk. ' - Dus alle persoonsgegevens op internet ? ' Ja , daarmee maken we in één klap een einde aan het huidige woud van databases en computersystemen. Het overzicht is zoek en een burger kan gemakkelijk verschillende adressen opgeven bij verschillende overheidsinstanti.
2372 tekst WR-P-P-H- 0000006412	12	Tijd : 16.45 Waar : Total tankstation , Amstel Businesspark , Amsterdam. ' Vooral voor de koffie kom ik hier. Ik drink minimaal tien , vijftien koppen per dag , waarvan gemiddeld zes op de pomp , de rest onderweg , op Schiphol , in het koffiehuis. Ik ben taxichauffeur en onze klanten zitten hier in de buurt. We hebben geen standplaats , dus als je even niets te doen hebt , gaan we hiernaartoe. ' Hier heb je lekkere , verse koffie.
2372 tekst WR-P-P-H- 0000006412	13	' Zo'n frikadel eet ik een paar keer per week , als ik na school - ik zit op de kunstacademie - hierlangs kom op weg naar huis. Dan heb ik honger en wil ik iets wat zo snel mogelijk gaat. Op patat moet je weer wachten , dat vind ik te veel gedoe. Dus wordt het de muur. ' Meestal eet ik midden op de dag ook wel iets , een boterham uit de kantine , maar vaak ook een candybar - dat werkt sneller.
2461 tekst WR-P-P-H- 0000006502	14	Hoogwaardigheidsb worden alleen serieus genomen als zij qualitate qua deel uitmaken van het kandidaatscomité. Perssons onderzoek leert verder dat er wel degelijk een ordening is in continenten. In het geval van de Zomerspelen geldt de volgorde : Oceanië , Noord-Amerika , Europa , Azië en Latijns-Amerika. Op grond van die these kan in Peking het vuurwerk vast uitgepakt worden , want na Athene in 2004 is dus de Aziatische kandidaat aan de beurt.
2471 tekst WR-P-P-H- 0000006512	15	De index verloor meteen bijna 2 procent , maar Dell verloor 12 procent. Toch steeg de nettowinst van Dell in het tweede kwartaal met 19 procent tot 603 miljoen dollar (1,5 miljard gulden). De omzet nam in vergelijking met dezelfde periode van vorig jaar met een kwart toe tot 7,7 miljard dollar (18,6 miljard gulden). Het resultaat dat Dell donderdag bekend maakte was echter slechter dan analisten hadden verwacht en dus daalde het aandeel.

2522 tekst WR-P-P-H- 0000006563	16	De Landelijke Vereniging van Huisartsen adviseert haar leden zich niet onder druk te laten zetten en zelf te beoordelen of vaccinatie aan te bevelen is. " Soms zal een verzoek , als er geen enkele noodzaak is , afgewezen worden , " zegt woordvoerder Fulco Seegers. " De huisarts zal de onrust bij de ouders zeker laten meewegen in zijn beslissing. Meestal zal hij de injectie dus wel geven.
2522 tekst WR-P-P-H- 0000006563	17	Wij adviseren de kinderen te laten inenten. Maar we waarschuwen wel. Het vaccin beschermt pas na twee weken en tegen het type B , dat het meeste voorkomt , bestaat geen vaccin. Men moet dus alert blijven.
2564 tekst WR-P-P-H- 0000006605	18	Terugkeer naar het land van herkomst is in het nieuwe vreemdelingenbele uitgangspunt. De huidige praktijk , waarbij minderjarige asielzoekers (ama's) gewoon naar school gaan , Nederlands leren en soms zelfs in kleine woongemeenschappen in gewone wijken wonen , moet dus anders.
2568 tekst WR-P-P-H- 0000006609	19	Een aandeel Tiscali kostte gisteren 45,95 euro. In maart dit jaar bereikte Tiscali de hoogste stand van 115,9 euro. Bestuursvoorzitte James Kinsella van World Online stelde gisteren in Londen dat WOL-beleggers ruim worden betaald voor hun aandelen. „ De koers is ooit tien euro geweest. We bieden dus een zeer substantiële premie " , aldus Kinsella.
2572 tekst WR-P-P-H- 0000006613	20	"Bosnisch Servië is al sinds het Dayton-akkoord van 1995 verplicht alle medewerking te geven aan het tribunaal , " aldus een woordvoester. De wet inzake medewerking aan het tribunaal die de regering van Ivanic heeft ingediend bij het parlement van Republika Srpska , de Bosnisch-Servisch deelrepubliek , is dus helemaal niet nodig , aldus de reactie namens hoofdaanklager Carla del Ponte.
2603 tekst WR-P-P-H- 0000006644	21	Werknemers in loondienst met een regulier CAO-loon leveren dit jaar massaal koopkracht in. Die conclusie dringt zich althans op na de reeks berichtjes over CAO-akkoorden. Bij Philips krijgen de dertigduizend werknemers 2 procent erbij. Minder dan de verwachte 3 procent inflatie. Bij Corus biedt de nieuwe CAO 2 procent loonsverhoging in februari plus 0,75 procent in september. Ook dat dekt de inflatievoorspell dus niet.
2603 tekst WR-P-P-H- 0000006644	22	Twee toonaangevende contracten voor internationaal concurrerende bedrijven. Deze krijgen volgens de werkgevers de volle laag als de lonen te rap stijgen. Alle reden dus om de stijging te beperken.
2603 tekst WR-P-P-H- 0000006644	23	Maar ook bij Philips en Corus wordt de soep niet zo koud gegeten als in de CAO's opgediend. In de aflopende CAO bij Corus was bijvoorbeeld al 0,5 procent loonsverhoging per 1 februari opgenomen. Opgeteld krijgen de werknemers dit jaar dus 3,25 procent loonsverhoging.
2611 tekst WR-P-P-H- 0000006652	24	Ongeveer 5 procent van het aantal banen gaat verloren. Pierre Vincent , die bij Océ het contact met de beleggers onderhoudt , meent dat het ' vervelend ' is voor de bonden dat zij niet zijn geïnformeerd. Er is nog weinig te vertellen , zegt hij. „ Het gonsde van de geruchten en dus wilden wij een mededeling doen.
2617 tekst WR-P-P-H- 0000006658	25	Minister Van Mierlo (Buitenlandse Zaken) bemoeide zich veel minder dan Voorhoeve met de internationale aspecten van de zaak. De oud D66-leider noemt het rapport ' vreselijk pijnlijk voor iedereen '. Pronk (destijds Ontwikkelingssame) wilde gisteren niet ingaan op de vraag of hij naar aanleiding van het rapport aftreedt. Vorige week zei hij al dat ' de politiek , dus ik ook ' gefaald heeft. NIOD-

		directeur Blom (l) overhandigt het langverwachte rapport aan minister Hermans (Onderwijs).
2672 tekst WR-P-P-H- 0000006713	26	Daarin zijn van bijna alle gemeenten het aantal kinderopvangplaat en de financiering daarvan in kaart gebracht. Dit onderzoek mag evenwel niet worden gepubliceerd , omdat gemeenten op basis van anonimiteit meewerken. Dit om te voorkomen dat er pijnlijke verschillen aan het licht komen. Benno Wiendels van SGB0 , die voor deze serie de gegevens verzamelt , moest dus op zoek gaan naar een alternatief.
2672 tekst WR-P-P-H- 0000006713	27	Daardoor kunnen sommige gemeenten er in deze cijfers bekaaid af komen dan in de werkelijkheid. ' De branche werkte graag mee aan de metingen. Zij is enorm aan het professionalisere en had dringend behoefte aan overzicht ' , zegt Kruyt. ' De respons was dus hoog.
2672 tekst WR-P-P-H- 0000006713	28	In 2001 zijn er in Delft 25,27 ' kindplaatsen ' per honderd kinderen van die leeftijd. Een kindplaats wordt door ongeveer 1,9 kinderen gebruikt. In Delft zijn er dus per honderd kinderen voor 48 kinderen crècheplaatsen.
2672 tekst WR-P-P-H- 0000006713	29	Zij zijn op de fiets gestapt en hebben in een dag veertig mogelijke plekken gevonden. ' De essentie is volgens Torenstra dat het hele college van B en W heeft gezegd dat er wat aan het tekort aan kinderopvang moest worden gedaan. ' Collega's uit andere gemeenten klagen zo vaak over het feit dat procedures zo lang duren. Daar hebben wij dus hier geen last van.
2672 tekst WR-P-P-H- 0000006713	30	'De slecht scorende gemeente Ede merkt terecht op dat in dit onderzoek alleen het aanbod van de kinderopvang in kaart is gebracht en niet de vraag. Die is in Ede een stuk lager dan in de grote steden , zegt een woordvoerder. ' Je hebt hier veel traditionele gezinnen. De vraag om kinderopvang is dus laat op gang gekomen.
2672 tekst WR-P-P-H- 0000006713	31	'Een vergelijking van de wachtlijsten raden experts af , omdat die te veel vervuild zijn. De buitenschoolse opvang voor kinderen van vier tot twaalf jaar is een andere belangrijk deel van de kinderopvang (hoewel lang niet zo omvangrijk als de dagopvang). Als wederom wordt gekeken naar de hoeveelheid plaatsen per honderd kinderen , presteren Zoetermeer en Dordrecht goed (respectievelijk 6,15 en 6,14 kindplaatsen) en laat Venlo het afweten (1,10). Ook hier is het verschil dus groot tussen gemeenten.
2681 tekst WR-P-P-H- 0000006722	32	Het kabinet had al enigszins rekening gehouden met zo'n uitkomst en vorig jaar al besloten tot oprichting van een ontwikkelingsmaat. Het is wel de bedoeling vanaf de oplevering van de spoorlijn - het eerste stuk moet in 2002 klaar zijn - tol te heffen voor de treinen die erover rijden , dus de overheid krijgt wel inkomsten uit de lijn.
2705 tekst WR-P-P-H- 0000006746	33	Uitgevers analyseren de hipo dood Een jonge , hoogopgeleide werknemer vinden is gemakkelijker als je zijn of haar wensen kent. Dus wordt de high potential (ofwel : hipo) die de eerste stappen zet naar een baan het hemd van het lijf gevraagd.
2705 tekst WR-P-P-H- 0000006746	34	Lager opgeleiden zijn veel minder bereid om voor een nieuwe baan te verhuizen naar een andere regio van het land en dus moeilijk te bereiken via landelijke publicaties à la Carp , Intermediair en de Volkskrant.
2705 tekst WR-P-P-H- 0000006746	35	'De personeelsfunctio ondertussen worstelt zich door rapporten en pikt de resultaten van zijn gading eruit. ' Maar als de conclusies niet overeenkomen met mijn intuïtie , volg ik de laatste. En tja , meestal komt het overeen, dus van zo'n rapport word ik niet veel wijzer', schampert een

		human-resource-ma van een grote Haagse onderneming. Alleen de benchmarks interesseren hem.

Dus in reportages

Tekst	Nr.	Fragment
3	1	Kort daarna zouden de ouders een gesprek krijgen waarbij definitief zou worden vastgesteld welke hulp het meest paste. Maar, zegt Petra de Vlieger, "daar zou die griet van het crisisteam ook bij zijn, dus ik paste." Ze gaat zelf op zoek naar hulp.
3	2	Kort daarna zouden de ouders een gesprek krijgen waarbij definitief zou worden vastgesteld welke hulp het meest paste. Maar, zegt Petra de Vlieger, "daar zou die griet van het crisisteam ook bij zijn, dus ik paste." Ze gaat zelf op zoek naar hulp. Na vele telefoontjes vindt ze een orthopedagoog die Johnnie meteen kon helpen-niet via Jeugdzorg, dus moeten ze zelf betalen.
3	3	Henk de Vlieger: "Ze wilden ook de baby, Denise, uit huis plaatsen, terwijl zij niet in behandeling was. Het ging dus niet over de kinderen, maar over ons", zegt hij.
5	4	Volgens Rob Fenne, die namens PwC de opdracht in Afghanistan coordineert, is zijn organisatie nog geen concrete gevallen van corruptie tegengekomen. "Wij hebben tot nu toe nog nooit vreemde, grote uitgaven ontdekt. Als voor ons niet duidelijk is hoe een uitgave is gedaan, dan komt dit bedrag niet in aanmerking voor teruggave uit het fonds. Wij onderzoeken niet verder of het dan om corruptie gaat of niet. Dat hoort niet bij onze opdracht." Van de totale uitgaven in de eerste vier maanden van dit jaar is 62 procent uitbetaald. Dus is 38 procent niet uitbetaald, omdat de documenten incompleet waren of zelfs niet eens aanwezig.
7	5	Toch is die norm aan het vervagen. Voor het 'Jaarboek Parlementaire Geschiedenis 2003', dat gisteren in Den Haag is gepresenteerd, onderzocht Van Baalen politieke huilbuien in de laatste vijftig jaar. In het hoofdstuk 'Cry if I want to? Politici in tranen' telt ze er zes. Niet veel, op het eerste gezicht, maar vijf van de zes dateren van de jaren negentig. Dat maakt dus een huilbui om de twee a drie jaar, terwijl het voorheen slechts sporadisch voorkwam dat een politicus in tranen uitbarstte.
7	6	"Het is duidelijk wie er met die ze worden bedoeld. Vrouwen in de politiek hebben er last van wanneer ze huilen, mannen niet. Dus als de cultuur om moet, dan moeten de mannen het doen."
9	7	De patienten van Zonnestraal keken aan een kant uit op een heideveld. In de loop der jaren is de heide overwoekerd met bos. De Jonge: "Wat zou het toch prachtig zijn als ook de heide weer in ere wordt hersteld. Dan is de restauratie pas compleet." Maar daarover is het laatste woord nog niet gezegd. Net als bij het gebouw tekent zich ook hier weer een dilemma af: het bos is inmiddels tot natuurmonument verklaard en mag dus niet zomaar gekapt worden.
16	8	Cem Araci (18) volgt een HBO-opleiding. Om geld te verdienen werkt hij in fotostudio Baksi. Hij verkoopt daar ook rokerij en kranten. De twintig Turkse kranten zijn vandaag de deur uit gevlogen. "Nederlandse kranten lopen hier niet", zegt hij. "Ook leeftijdsgenoten van mij spreken slecht Nederlands. Thuis kijken ze naar de Turkse tv, op school praten ze met Turken. Met anderen spreken ze straattaal, een mengsel van van alles wat en dus geen goed Nederlands."
16	9	"Bush zegt: ik ben het met jullie oneens, ik heb de macht dus gooi ik bommen op jullie land. Al-Kaida zegt: ik ben het met jullie oneens, dus laat ik

		autobommen ontploffen. Kaida lijkt op de Marokkaanse probleemjongeren, die het voor alle andere Marokkanen verpesten. Kaida verpest het voor alle andere moslims."
16	10	"Bush zegt: ik ben het met jullie oneens, ik heb de macht dus gooi ik bommen op jullie land. Al-Kaida zegt: ik ben het met jullie oneens, dus laat ik autobommen ontploffen. Kaida lijkt op de Marokkaanse probleemjongeren, die het voor alle andere Marokkanen verpesten. Kaida verpest het voor alle andere moslims."
16	11	Celal Tuzlacik, houder van een reisbureau, kan zich niet voorstellen dat er een Turk zou kunnen zijn die zich door terreur ervan laat weerhouden naar Turkije te reizen. "Wij Turken zijn kouder dan Nederlanders", zegt hij. "Als onze buurman omkomt dan vinden we dat natuurlijk erg. Maar we laten ons niet bang maken." Hij vermoedt een 'spelletje' achter de aanslagen: "Amerika waarschuwde twee maanden geleden Griekenland en Turkije dat er gevaar dreigde. Ze wisten dus dat er iets ging gebeuren. Waarom zijn ze dan niet achter die terroristen aangegaan?"
17	12	De hoofdofficier is net in oktober op de Haagse post van het openbaar ministerie benoemd, vandaar dat hij zich even nader wil voorstellen. "We hebben het verdiend, een drukke tijd gehad, aanslag op de Turkse ambassade, ADO Den Haag tegen Ajax, nu dus het uitje." Dit jaar wordt het anders dan anders, legt Moraal uit. "We gaan niet alleen onszelf vermaken, we gaan iets extra's doen voor de samenleving. En vanmiddag worden jullie losgelaten. Vanavond is het hier feest."
18	13	Volgens De Grauwe kunnen de eurolanden zich in dezelfde positie verheugen als de VS. "Die euro is hard genoeg en de economieën zijn voldoende solide", zegt hij. "De landen maakten in 1996 de vergissing dat ze het schrikbeeld van Italië voor ogen namen. Dat land had een slechte staatshuishouding en een zwakke munt, en eigenlijk hadden de andere landen helemaal geen zin het land bij de euro te halen. Maar als je met z'n twaalfen bent, en er is er een ziek, dan ga je toch ook niet allemaal aan het medicijn?" De Grauwe is het dus met Eichel eens dat het stabiliteitspact een te rigide maatregel is, die nodig moet worden veranderd in een 'intelligenter' verdrag.
20	14	Roosevelts bibliotheek is geen egotripperij, zegt archivaris Bob Clark, die er werkt. "Hij beseftte dat hij in een historische periode leefde: de Depressie en de Tweede Wereldoorlog. Dus wilde hij niet dat zijn archief zoekraakte, zoals bij voorgangers gebeurde. Presidenten voor hem namen na hun afscheid hun archieven mee. In de loop van de tijden raakten documenten kwijt of werden geveild en waren niet meer toegankelijk. Dat wilde Roosevelt beslist niet."
22	15	Lieke is autistisch, maar ze is heel gelukkig op haar gewone basisschool. Toch moet ze misschien naar het speciaal onderwijs- een gevolg van de komst van 'het rugzakje'. Daar zit genoeg geld in om de extra zorg in de klas van te betalen, vindt het ministerie van Volksgezondheid-en dus wordt Lieke gekort op haar zorgbudget. Doodzonde, vinden school en ouders. "Dit is haar leven, haar plek."
29	16	"Als zoiets gebeurt ga je eerst uit van wat in Nederland gewoon is. Je weet niet hoe slecht het daar is. Het onderzoek deugde van geen kant. De receptioniste van het hotel had de dader nauwkeurig beschreven, in de lobby had hij namelijk nog een woordenwisseling met Hester gehad. Op een gegeven moment kregen we een rapport dat ze een kenteken van zijn auto hadden en wisten wie het was en waar hij woonde: boven een sportzaak. dus ik dacht: dan pakken ze hem op."

		Maar dat gebeurde niet. Toen kwam er weer een rapport: hij is voortvluchtig maar we weten onder welke brug hij slaapt. En toen kwam er weer een rapport, waar het opeens ging over een andere dader."
30	17	De hoge kosten voor een verblijfsvergunning, 430 euro nu tegen ruim een jaar geleden nog 56 euro, is volgens hem voor de studenten van Erasmusuniversiteit niet het grootste probleem. "Ze komen hier vaak voor een economische opleiding waarvoor al fors betaald moet worden, dat kan oplopen tot 10000 euro dus dan is 430 euro niet zoveel. Maar voor iemand die in Nederland bijvoorbeeld letteren gaat studeren, kan ik me voorstellen dat zo'n bedrag wel een hindernis is."
32	18	De politiek windt zich in toenemende mate op over het 'laten liggen' van Brussels subsidiegeld uit het Europees sociaal fonds (ESF). Er zijn werklozen, dus waarom worden die niet met dat geld omgeschoold, bijgeschoold of gewoon direct aan een baan geholpen?
32	19	Staatssecretaris Rutte van sociale zaken schreef de kamer afgelopen week dat er vanaf 2000 voor 413 miljoen aan subsidies is toegekend. Jaarlijks kan Nederland zo'n 250 miljoen besteden. Dat betekent dat er over 2000, 2001, 2002 en 2003 ongeveer een miljard euro aan subsidiegeld is. Niet eens de helft daarvan is dus besteed.
33	20	"Wat de kern van die kennis is? Dat het vluchtelingenprobleem zich voor het overgrote deel buiten de EU afspeelt", zegt Durieux. "Van de ruim 20,5 miljoen mensen onder het mandaat van de UNHCR zitten er 4,4 miljoen in de Europese Unie. Dat zijn veel mensen, maar de meesten die vluchten doen dat nog altijd te voet, dus naar een land in de buurt. Die komen echt niet zomaar in de EU terecht."
34	21	Kolnaar: "Ook ik ben er niet van overtuigd dat gekozen burgemeesters, ministers, minister-presidenten en ga maar door, gekozen personen dus, een uitweg uit de crisis bieden. Integendeel: al die gekozen personen willen herkozen worden en moeten dus een uitgebreid en heimelijk handjeklap aangaan met belangengroeperingen om dat te bereiken. Van openheid en transparantie, en daarmee van democratische controle, komt steeds minder terecht."
35	22	De Turkse invasie in 1974 verdeelde het eiland, inclusief de hoofdstad, in tweeën. "Maar gelukkig stond het archief aan deze kant. Dus zijn de gegevens van iedereen die voor 1974 is geboren, makkelijk op te zoeken." Maar ook wie van latere datum stamt hoeft niet te wanhopen. "Als ze maar informatie over hun ouders meebrengen."
37	23	Verkuijlen: "Wij hebben nog een verpleegafdeling met 26 bewoners die lichamelijk bijna niets meer kunnen. Ik kan daar slechts 26 uur zorg per dag financieren. Dus een uur voor elke patient, die zwaar zorgafhankelijk is. Nu ik nog 0,8 procent moet bezuinigen, sta ik voor het dilemma of ik daar 22 in plaats van 26 uur zorg moet gaan leveren."
37	24	Rijkers: "De arbeidsvreugde is soms ver te zoeken. Als er twee zieke collega's zijn zoals vanochtend, begint de dag met een paniekgevoel van: dat redden we nooit." Verkuijlen: "Mensen gaan in de zorg werken om anderen te helpen. Ze willen dus graag aan de vraag van de clienten voldoen. Maar daardoor gaan ze stressen. Dat moet ik voorkomen want dan plegen ze roofoverval op zichzelf."
41	25	Gevangenisdirecteur Jan Koolen heeft genoeg van criminele jongeren die zich niet laten behandelen. Dus liet hij een test ontwerpen die uitwijst welke

		crimineeltjes vatbaar zijn voor therapie, en welke zich hoe dan ook weer op het slechte pad zullen begeven. In die laatste groep hoeft niet langer geïnvesteerd te worden, vindt Koolen. Die jongeren moeten gewoon achter slot en grendel, desnoods voor jaren.
41	26	Koolen: 'Er is nu een jongen bij ons en die vertoont nog hetzelfde gestoorde gedrag als op de dag van binnenkomst. Hij zit aan het eind van zijn 'maatregel', dus staat hij binnenkort op straat. Het klinkt merkwaardig, maar ik hoop echt dat hij snel iets uithaalt en de politie hem snel oppakt. Hij is inmiddels meerderjarig en de rechter kan hem nu veroordelen tot tbs. Ik weet zeker dat de samenleving dan lang van hem verlost is.'
41	27	Het niet meer investeren in deze jongens is dan ook geen trucje, zegt Koolen, om zijn recidivecijfer omlaag te krijgen. 'Recidiveren doen ze toch wel, met of zonder behandeling. Dus in mijn cijfers maakt het niets uit.' Bijkomend voordeel is wel dat de jeugdwerkers meer tijd overhouden en die kunnen investeren in jongens van wie de Hunnerberg denkt dat zij nog wel te veranderen zijn.
42	28	Wat dit betekent, beseffen beleidsmakers onvoldoende, constateert Adusei. 'Je kunt wel zeggen dat de uitval bij de nieuwkomers (ongeveer 20 procent) meevalt. Maar degenen die wel meedoen, komen niet ver: van de 700 cursisten die we jaarlijks in dit stadsdeel hebben bereikt heeft na een jaar nog geen tien procent een basaal niveau zodat je een simpel gesprekje kunt voeren.' Het inburgeringsbeleid is dus mislukt, als je de resultaten afzet tegen de hooggestemde doelstelling.
44	29	Volgens Marcel Kooijman van het dagtrainingscentrum van het Leger des Heils hebben alle deelnemers aan de training agressiebeheersing een 'vaardigheidstekort', en is het doel dat tekort in een aantal trainingen aan te vullen. Gedrag is iets wat ooit aangeleerd is, en dus ook is te veranderen. Sommigen jongeren volgen alleen de agressiemodule, voor de meesten zijn de bijeenkomsten slechts onderdeel van een langer en breder traject. Fervente spijbelaars bijvoorbeeld dienen een aantal weken tijdens schooluren op het dagtrainingscentrum te blijven, zodat een diagnose kan worden gesteld en aan hun vaardigheidstekort kan worden gewerkt.
44	30	Op het dagtrainingscentrum proberen de medewerkers het gedrag van de jongeren langzaam maar zeker om te buigen. Ze moeten samen knutselen, boodschappen doen en kunnen om beurten iets warmes maken voor tussen de middag. En intussen regelen begeleiders als een soort agenten het verbaal verkeer, en dus het denken van ieder individu. Iedere keer is daar de interventie op gedrag, zodat deelnemers bewust worden van hun eigen gedrag, binnen een groep van waaruit een druk gevoeld kan worden.
45	31	Van Zoonen deelt die mening. 'Maar dat laat onverlet dat die drukte soms inderdaad om knettergek van te worden is. Al die files, die overvolle treinen, de drukte in de supermarkt. Daar zal de politiek iets tegenover moeten stellen. Anders sta je met lege handen tegenover iemand die beweert dat hij dit probleem in een handomdraai oplost. De enige die Fortuyn wat weerwerk bood was Rottenberg in zijn tv-programma. Dat werkte. Het kan dus wel. Dat het niet gebeurt stelt me diep teleur.'
46	32	De bleke fox hounds bij de jacht in het Kentse Wittersham lijken zich van geen kwaad bewust. 'Hun eerste levensjaar brengen ze door op een boerderij, dus het zijn lieve beesten', zegt Steve Carter, een van de volgers. Niet iedereen heeft die ervaring met boerderijhonden, maar deze hebben, gelukkig, alleen aandacht

		voor hun baas, de huntsman.
47	33	Leertouwer: 'In Bedum hadden de vrijgemaakten de kerk gekraakt, maar de rechter had de synodalen in het gelijk gesteld. Dus werden de vrijgemaakten door de politie opgepakt. Ik zie nog hoe ze worden afgevoerd, in zo'n arrestantenbusje, met een ventilator op het dak.
52	34	"Het is niet alleen een kwestie van vertellen over aids, maar ook mensen vertellen hoe ze zich in deze situatie moeten gedragen. Onthouding van seks is een manier. Maar we zijn maar mensen, de ene dag gaat het goed, de volgende bezwijken we voor de verleiding. Dus moeten we ook praten over condooms, dat het gebruik nuttig kan zijn. Ik zeg dan: straks hebben jullie geen parochies meer omdat ze zijn uitgestorven."

Bijlage II Codeboek

Tekstsoort	Reportage	1
	Nieuwsbericht	0
connectief	dus	3
	daarom	2
	daardoor	1
modaliteit	oordeel	1
	Geen oordeel	0
type relatie	epistemisch	2
	volitioneel	1
	non-volitioneel	0
linguïstische realisatie	Impliciete verteller SOC	6
	1e persoon voornaamwoord	5
	2e persoon voornaamwoord	4
	3e persoon voornaamwoord	3
	3e persoon zelfstandig naamwoord	2
	ongespecificeerd	1
	afwezig	0
vertelstijl	Subjectieve schrijver discours	7
	Subjectieve directe rede	6
	Vrije indirecte rede	5
	Indirecte rede	4
	Rapport (+ impliciet perspectief)	3
	Rapport (- impliciet perspectief)	2
	Objectieve schrijver discours	1
	Objectieve directe rede	0

Bijlage III Analyses

tekstsoort	connectief	tekst	nr	modaliteit	type relatie	linguïstische realisatie	vertelstijl
0	1	2114 tekst WR-P-P-H-0000006154	1	0	0	0	1
0	1	2185 tekst WR-P-P-H-0000006225	2	0	0	0	1
0	1	2310 tekst WR-P-P-H-0000006350	3	0	0	0	1
0	1	2310 tekst WR-P-P-H-0000006350	4	0	0	0	1
0	1	2405 tekst WR-P-P-H-0000006446	5	0	0	0	1
0	1	2470 tekst WR-P-P-H-0000006511	6	0	0	0	1
0	1	2569 tekst WR-P-P-H-0000006610	7	0	0	0	1
0	1	2617 tekst WR-P-P-H-0000006658	8	0	0	0	1
0	1	2672 tekst WR-P-P-H-0000006713	9	0	0	0	1
1	1	2	1	0	0	0	1
1	1	2	2	0	0	0	1
1	1	3	3	0	0	0	1
1	1	9	4	1	2	6	5
1	1	9	5	0	0	0	1
1	1	11	6	0	0	0	1
1	1	13	7	0	0	0	0
1	1	15	8	0	0	0	0
1	1	15	9	0	0	0	0
1	1	30	10	0	0	0	0
1	1	30	11	0	0	0	1
1	1	37	12	0	0	0	0
1	1	44	13	1	2	6	6
1	1	46	14	0	0	0	1
1	1	47	15	1	2	6	6
1	1	48	16	0	0	0	0
0	2	2009 tekst WR-P-P-H-0000006049	1	0	0	0	1
0	2	2070 tekst WR-P-P-H-0000006110	2	1	2	6	6
0	2	2128 tekst WR-P-P-H-0000006168	3	0	1	2	2
0	2	2154 tekst WR-P-P-H-0000006194	4	0	0	0	1
0	2	2215 tekst WR-P-P-H-0000006255	5	0	1	2	2
0	2	2219 tekst WR-P-P-	6	0	1	1	2

		H-0000006259					
0	2	2221 tekst WR-P-P-H-0000006261	7	0	1	1	2
0	2	2227 tekst WR-P-P-H-0000006267	8	0	1	1	2
0	2	2238 tekst WR-P-P-H-0000006278	9	0	0	0	1
0	2	2346 tekst WR-P-P-H-0000006386	10	0	1	5	0
0	2	2392 tekst WR-P-P-H-0000006433	11	0	1	2	2
0	2	2392 tekst WR-P-P-H-0000006433	12	0	0	0	1
0	2	2405 tekst WR-P-P-H-0000006446	13	0	1	5	0
0	2	2496 tekst WR-P-P-H-0000006537	14	0	0	0	1
0	2	2541 tekst WR-P-P-H-0000006582	15	0	1	2	3
0	2	2541 tekst WR-P-P-H-0000006582	16	1	2	6	6
0	2	2564 tekst WR-P-P-H-0000006605	17	0	1	1	2
0	2	2611 tekst WR-P-P-H-0000006652	18	0	1	5	0
0	2	2657 tekst WR-P-P-H-0000006698	19	1	2	6	7
0	2	2672 tekst WR-P-P-H-0000006713	20	1	2	5	6
0	2	2681 tekst WR-P-P-H-0000006722	21	0	1	2	2
0	2	2681 tekst WR-P-P-H-0000006722	22	0	1	3	2
0	2	2705 tekst WR-P-P-H-0000006746	23	1	2	6	7
1	2	2	1	1	2	3	5
1	2	4	2	1	2	6	6
1	2	4	3	1	2	5	6
1	2	6	4	0	1	3	2
1	2	7	5	9	9	9	9
1	2	7	6	1	2	5	6
1	2	9	7	0	1	2	2
1	2	9	8	0	1	1	2
1	2	9	9	0	1	3	3
1	2	10	10	0	1	2	2
1	2	10	11	9	9	9	9
1	2	11	12	0	1	5	0
1	2	14	13	0	1	2	2
1	2	24	14	0	1	3	0
1	2	24	15	0	1	3	0

1	2	29	16	1	2	6	6
1	2	33	17	1	2	6	5
1	2	35	18	0	1	2	2
1	2	37	19	0	0	0	1
1	2	38	20	1	2	6	5
1	2	39	21	1	2	6	7
1	2	41	22	0	1	3	2
1	2	41	23	0	1	2	3
1	2	41	24	0	1	2	3
1	2	43	25	1	2	6	6
1	2	45	26	1	2	6	6
1	2	46	27	1	2	6	6
1	2	51	28	1	2	6	7
0	3	2156 tekst WR-P-P-H-0000006196	1	1	2	6	7
0	3	2172 tekst WR-P-P-H-0000006212	2	1	2	6	6
0	3	2174 tekst WR-P-P-H-0000006214	3	1	2	6	7
0	3	2174 tekst WR-P-P-H-0000006214	4	1	2	6	7
0	3	2175 tekst WR-P-P-H-0000006215	5	1	2	6	7
0	3	2207 tekst WR-P-P-H-0000006247	6	1	2	6	4
0	3	2219 tekst WR-P-P-H-0000006259	7	1	2	6	7
0	3	2221 tekst WR-P-P-H-0000006261	8	0	2	6	1
0	3	2271 tekst WR-P-P-H-0000006311	9	0	2	6	0
0	3	2310 tekst WR-P-P-H-0000006350	10	1	2	6	5
0	3	2346 tekst WR-P-P-H-0000006386	11	1	2	6	7
0	3	2372 tekst WR-P-P-H-0000006412	12	0	1	5	0
0	3	2372 tekst WR-P-P-H-0000006412	13	0	1	1	0
0	3	2461 tekst WR-P-P-H-0000006502	14	0	2	6	1
0	3	2471 tekst WR-P-P-H-0000006512	15	1	2	6	7
0	3	2522 tekst WR-P-P-H-0000006563	16	1	2	6	6
0	3	2522 tekst WR-P-P-H-0000006563	17	1	2	6	7
0	3	2564 tekst WR-P-P-H-0000006605	18	1	2	6	7
0	3	2568 tekst WR-P-P-H-0000006609	19	1	2	6	6

0	3	2572 tekst WR-P-P-H-0000006613	20	1	2	6	5
0	3	2603 tekst WR-P-P-H-0000006644	21	0	2	6	1
0	3	2603 tekst WR-P-P-H-0000006644	22	1	2	6	7
0	3	2603 tekst WR-P-P-H-0000006644	23	0	2	6	1
0	3	2611 tekst WR-P-P-H-0000006652	24	0	1	5	0
0	3	2617 tekst WR-P-P-H-0000006658	25	1	2	6	6
0	3	2672 tekst WR-P-P-H-0000006713	26	1	2	6	7
0	3	2672 tekst WR-P-P-H-0000006713	27	1	2	6	6
0	3	2672 tekst WR-P-P-H-0000006713	28	0	2	6	1
0	3	2672 tekst WR-P-P-H-0000006713	29	1	2	6	6
0	3	2672 tekst WR-P-P-H-0000006713	30	1	2	6	6
0	3	2672 tekst WR-P-P-H-0000006713	31	1	2	6	7
0	3	2681 tekst WR-P-P-H-0000006722	32	1	2	6	7
0	3	2705 tekst WR-P-P-H-0000006746	33	1	2	6	7
0	3	2705 tekst WR-P-P-H-0000006746	34	1	2	6	7
0	3	2705 tekst WR-P-P-H-0000006746	35	1	2	6	6
1	3	3	1	0	1	5	0
1	3	3	2	0	0	0	1
1	3	3	3	1	2	6	6
1	3	5	4	0	2	6	1
1	3	7	5	0	2	6	1
1	3	7	6	1	2	6	6
1	3	9	7	0	0	0	1
1	3	16	8	1	2	6	6
1	3	16	9	0	1	5	0
1	3	16	10	0	1	5	0
1	3	16	11	1	2	6	6
1	3	17	12	1	2	6	6
1	3	18	13	0	1	2	3
1	3	20	14	0	1	3	3
1	3	22	15	0	1	1	2
1	3	29	16	1	2	5	4
1	3	30	17	1	2	6	6
1	3	32	18	1	2	6	7

1	3	32	19	0	2	6	1
1	3	33	20	1	2	6	6
1	3	34	21	1	2	6	6
1	3	35	22	1	2	6	6
1	3	37	23	0	2	6	0
1	3	37	24	1	2	6	6
1	3	41	25	0	1	3	2
1	3	41	26	1	2	6	6
1	3	41	27	1	2	6	6
1	3	42	28	1	2	6	7
1	3	44	29	1	2	6	5
1	3	44	30	1	2	6	7
1	3	45	31	1	2	6	6
1	3	46	32	1	2	6	6
1	3	47	33	0	1	2	0
1	3	52	34	1	2	6	6